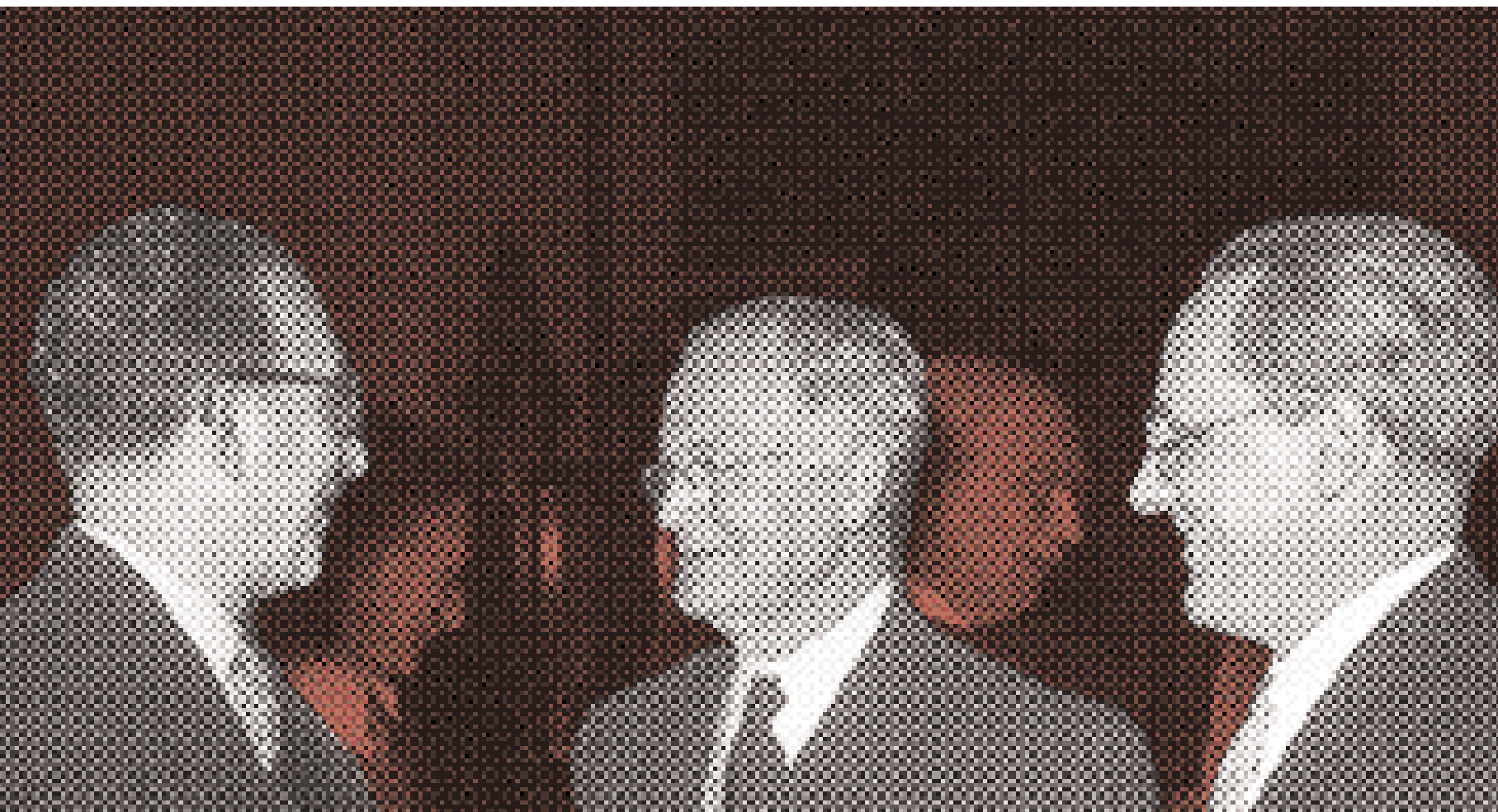

Les altres veus de Manuel Sanchis Guarner: d'investigador a divulgador

Emili Casanova [AVL / Universitat de València / IIFV]

Sanchis Guarner ha estat el pare de la filologia valenciana, el primer professional valencià de la llengua respectat a tot l'Estat espanyol, l'introduïdor del valencià en els estudis universitaris reglats, el primer catedràtic universitari de valencià, el primer membre valencià de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, el teòric del policentrisme convergent, el referent del procés d'estandardització i de normalització del valencià, el creador de l'Institut de Filologia Valenciana, etc. En efecte, Sanchis simbolitza el procés de recuperació del valencià, la voluntat d'estudiar-lo i de salvar-lo d'una mort quasi segura juntament amb la cultura popular que el sustenta, la dedicació total a una esperança, a una idea. Sanchis té una doble preocupació des del mateix moment que decideix dedicar-se a la filologia i a la història: completar els buits de la bibliografia lingüística i històrica i poder recuperar i posar a l'abast de tots els valencians la coneixença i l'apreci de la història i el patrimoni viu en vies d'envelliment i substitució, sense bandejar cap tema per secundari que parega.

Observem com la seua vida filològica és una però dividida en dos etapes ben clares, caracteritzades per factors externs a la seua voluntat, a causa dels avatars de la seua vida: en la primera, trobem un Sanchis investigador, que recorre les

terres de parla catalana i espanyola fent enquestes per al magne ALPI o preparant la seua edició (1934-1962), i com a redactor del DCVB a Mallorca estant (1943-1959); un Sanchis que escriu articles capdavaners en les millors revistes espanyoles de l'època, que fan avançar la nostra ciència filològica, com, per exemple, “Extensión y vitalidad del dialecto valenciano apitxat”(1936), “Noticia del habla de Aguaviva de Aragón” (1949), *Introducción a la Historia Lingüística de Valencia* (1950), “De toponímia arábigo-valentina”(1952), *La Cartografía Lingüística en la actualidad y el Atlas de la Península Ibérica* (1953), *Els parlars romànics de València i Mallorca anteriors a la Reconquesta* (1953/1961), “Factores históricos de los dialectos catalanes” (1956), “Los nombres del murciélago en el dominio catalán” (1956), “El mozárabe peninsular” (1959), però també un Sanchis que escriu dos obres bàsiques de divulgació: *La llengua dels valencians* (1933) i la *Gramàtica Valenciana* (1950) amb l'objectiu de donar una pauta gramatical als seus desorientats païsans. Hi trobem un mestre de la lingüística històrica, de la dialectologia i de la gramàtica. És l'època que viu majoritàriament fora del País Valencià, lluny dels processos d'enfrontament entre valencians a causa de diferents concepcions del valencià, situació que el consagra com un filòleg de primera magnitud. Té 48 anys quan torna a València l'any 1959.

La segona etapa arranca en la seua tornada a València. Ve amb la ferma idea de continuar els seus treballs d'investigació, d'acabar l'ALPI, d'aprofundir en molts treballs lingüístics començats, però prompte l'ambient valencià va dominant-lo i va a poc a poc orientant-se a tasques de suplència, com ell deia, a inventariar i salvaguardar els trets comunitaris en perill d'extinció integrats encara en una cultura popular que albirava el seu anorreament, a dedicar-se a l'ensenyament del valencià i a l'orientació de tots els valencians, a ocupar càrrecs públics a fi d'influir en la societat, a dedicar més temps a les obres de divulgació de temàtica cultural que a investigar i publicar estudis lingüístics nous. Es va perdre un Sanchis filòleg de primera i es va guanyar un Sanchis apòstol de la llengua, un treballador pel redreçament del poble valencià: decidí treballar més per aconseguir l'aproximació del seu poble a la seua tasca de recuperació lingüística que a fer obres de ciència. Així, a pesar que encara va publicar alguns articles interessants —sobre els parlars castellanoparlants del País Valencià, sobre els noms d'ocells, i *l'Aproximació a la història de la llengua catalana*(1980)— i va fer la seua tesi doctoral l'any 1964 sobre la frontera lingüística de les províncies d'Alacant i Múrcia, es nota que la seua bibliografia és deutora als estudis de l'etapa anterior, que ja no fa nous estudis, sinó que reelabora el que ja sap o ha estudiat. Per exemple, no fa cap nova edició de la seua important gramàtica valenciana, perquè, com em deia l'any 1980: “parteix d'un mètode antiquat i necessitaria estudiar amb profunditat la nova doctrina de l'estructuralisme i ja no tinc temps” i també perquè “no vull desagradar als col·legues de l'Institut d'Estudis Catalans sobre quina orientació hauria de donar-li”. Sanchis, unes setmanes abans de morir, enyorava la seua etapa d'investigador i em deia que li havia donat més satisfaccions que la d'arreglador de problemes del valencianisme¹.

És conegut que Sanchis va publicar un tot de temàtica variada no estrictament lingüística en la seua vida: va arreplegar materials sobre tots els aspectes de la cultura valenciana que creia singulars: des dels dictats tòpics als refranys; va editar textos de saba popular d'autors de totes les terres valencianes (de Joaquim Amo, de Francec Martínez, de Pasqual Tirado, de Gaetà Huguet), va guiar autors com Vicent

1. Vegeu el magnífic llibre de Santi Cortés, *Manuel Sanchis Guarner (1911-1981). Una vida per al diàleg*, València, Biblioteca

Sanchis Guarner. Per a conèixer els detalls de la bibliografia de Sanchis citada, vegeu Frederic Llopis Bauset, “Bibliografia de

Manuel Sanchis Guarner”, en *Miscel·lània Sanchis Guarner, I, Quaderns de Filologia*, Universitat de València, 1984, ppXV-XVIII.

Andrés Estellés i Enric Valor a trobar el seu model literari, va fer molts pròlegs, va editar textos medievals importants (de Sant Vicent, de Francesc Eiximenis), va estudiar la Renaixença i va dirigir les tesis doctorals de filòlegs importants com Antoni Ferrando o Vicent Simbor. Badia i Margarit, el 1984 va dir molt encertadament: “Malgrat la seua vocació originària, que l’hauria convertit en un científic pur, Sanchis se sentí obligat a intervenir en el món polític-cultural; fidel, però, en aquesta vocació originària, no abandonà mai les activitats de l’home de ciència. Aspirà a treballar al màxim possible com a científic, sense rebutjar els compromisos als quals la problemàtica de la societat l’incitava” (Cortés, p.348).

Per això moltíssims dels materials que va recollir per al seu estudi o edició s’han quedat inèdits. Vull, precisament, fixar-me ací, en aquest catàleg, en aspectes quasi desconeguts de la seua obra, en facetes inacabades que ajuden a arredonar la verdadera personalitat i dimensió de l’obra del nostre mestre Don Manuel. I ho faré aprofitant part dels materials que va deixar inèdits en els dos fons que custodien el seu llegat: el de la Biblioteca Valenciana i el d’Ajuntament d’Elx²: especialment en el fons Manuel Sanchis Guarner d’aquest arxiu trobem rics materials inèdits de don Manuel que mostren perfectament les tasques de la seua vida.

1.- *Llibres inacabats*: Sanchis era un humanista que volia estudiar i donar a conèixer tots els aspectes d’interés per als valencians. I va obrir un camp d’acció tant gran que necessàriament hagué de deixar moltes obres inacabades. En citaré unes quantes com a exemple:

1.1: *Els parlars de la província d’Alacant*: L’any 1969 l’Institut d’Estudis Alacantins li dóna una ajuda per a completar la seua tesi sobre la frontera lingüística entre Alacant i Múrcia. Ell projecta un ambiciós estudi sobre les llengües de la província d’Alacant, com ens mostra el guió que transcriu a continuació:

Temario para un estudio de las hablas populares en la provincia de Alicante, propuesto al Instituto de Estudios Alicantinos

1.- Complejidad de la demarcación provincial de Alicante.

Diversas propuestas formuladas para la división comarcal o de la provincia.

2.- El repartimiento de las lenguas

Predominio del valenciano

El enclave murciano de Villena

El islote de Aspe y Monforte

El repliegue del catalán de la huerta de Orihuela

El islote de Guardamar

Penetración del valenciano en la linde oriental de Murcia

3.- Factores históricos

La primitiva frontera del Reino de Valencia (Almirra 1244)

La ocupación militar de Alicante por Alfonso el Sabio y el latifundio del infante don Manuel

La repoblación catalana por Jaime I de Alicante, Elche, Orihuela y Murcia.

La frontera definitiva del reino de Valencia por Jaime II (Torrellas 1304)

La estructura demográfica de las tierras alicantinas entre los siglos XIV i XVI.

2. El Fons Sanchis Guarner es troba majoritàriament a l’Arxiu de l’Ajuntament d’Elx, on ha arribat des del Centre d’Estudis Històrics de Barcelona, on va aplegar des de València, des de l’Arxiu d’Acció Cultural del País Valencià al carrer Hug de Montcada, l’any 1991. Està format per més de 75 cap-

ses i els materials de l’ALPI que custodiava don Manuel. Agraïsc a Rafael Navarro Mallebrera i als responsables del Centre d’Estudis Històrics les facilitats que ens han donat sempre per a consultar-lo. La part del fons que no va ser depositada en Acció Cultural pel seu fill es troba ara a la

Biblioteca Valenciana. Agraïm a Juan Galiana la seua consulta.

Crec sincerament que tot el fons Sanchis deu unificar-se on li correspon, en la Biblioteca Valenciana, per damunt d’enfrontaments entre institucions.

La expulsión de los moriscos y la repoblación del siglo XVII
Enclaves mallorquines de Tàrbena y la Vall de Gallinera
La Guerra de Sucesión y las colonizaciones agrarias del siglo XVIII
Las Pías Fundaciones del cardenal Belluga en el Bajo Segura
Los italianos de Tabarca
Dinámica social en los siglos XIX i XX
Las migraciones de alicantinos a Argel. El patuet.
Los pieds noirs, en Alicante.

4.- Las hablas dialectales alicantinas.

Fonètica descriptiva e històrica
a) Dominio lingüístico catalán
Las sierras de Alcoy
La Marina
El alicantino estricto. Exageración de los rasgos meridionales.
b) Dominio lingüístico castellano
El murciano manchego
El panocho del Bajo Segura
Deformaciones habituales del castellano hablado en Alicante

5.- Lexicología

Las formas de cultura popular y su vocabulario
Ejemplos relevantes de áreas léxicas
Abundancia de arabismos

6.- Muestras significativas de cartografía lingüística.

Extraídas del Atlas Lingüístico de la Península Ibérica
Extraídas del Atlas Lingüístico de Catalunya
Extraídas del Atlante lingüístico ed etnografico dal Mediterraneo
Confeccionadas con materiales propios

7.- Toponimia alicantina

Prerromana (como Calp, Segàrria, Xaló, Tàrbena, Tibi, etc).
Romana (como Elx, Agost, Gaianes, Crevillent, Parcent, etc)
Árabe (como Alcalá, Alcoleja, Ràfol, Alfàs, Monòver, Benissa, etc)
Mozárabe (como Aigües, Pinós, Castelles, Verger, Pedreguer, etc)
Castellana (como Vistahermosa, Torrellano, Valverde, Derramador)
Nomenclátor normativo con las formas valencianas correctas de los nombres de lugar alicantinos.

8.-Muestrario de textos dialectales, extraídos de Martí Gadea, Martínez y Martínez, El Bou, El tio Cuc, Canyís, etc

9.-Regionalismos léxicos en Gabriel Miró, Azorín, Miguel Hernández, etc”,

però li va ser impossible acabar-lo com indiquen Badia i Ròdenas (Vegeu Casanova: 1984, p. XL, nota 42³).

Reproduïsc un subcapítol del llibre que tenia en preparació⁴:

3. Emili Casanova, “Manuel Sanchis Guarner, dialectòleg”, en *Miscel·lània Sanchis Guarner, I, Quaderns de Filologia*, Universitat de València, pp XXXVII-XLIX.

4. Aquest text coincideix bàsicament amb el que va escriure per a la seua tesi doctoral (Manuel Sanchis Guarner, *La frontera lin-*

güística de las provincias de Alicante y Murcia: estudio histórico-cultural, Universitat de València, 1964, pp 51-53.

Un dels textos dialectals seleccionats per al llibre era les *Xameles de Nadal* (tret de Martí Gadea, Pitos y flautes, 27). Mostra la manera de treballar de Sanchis: buida textos d'altres

autors, copia paràgrafs i els dóna distint ús. En el llibre de Sanchis *De la Terra i la gent del país teu*, ed. d'Antoni Ferrando, Fundació Bialanga-Fuster, València, 1985, p. 83-85 un objectiu culturaletnogràfic. En el llibre sobre les parles locals un objectiu dialectal: una mostra del parlar d'Alcoi.

La frontera lingüística y las hablas limítrofes:

El Marquesado de Villena

El Puerto de Biar y el Condado de Elda

Al este del marquesado de Villena coincide la frontera lingüística con la antigua delimitación de los Reinos tal como fue concertada en el citado tratado de Almirra en 1244, por el cual fue fijada en el puerto de Biar, que forman la sierra de San Cristóbal y la Peña Rubia.

La villa de Biar, con sus 2.748 habs. (biaruts) y sus antiguas aldeas, hoy municipios, la Canyada de 1.074 habs, y el Camp (o Campet) de Mirra (cuyo nombre castellanizado es Campo de Mirra, y cuyo determinativo nos lo identifica como el lugar del susodicho tratado de Almirra) con 538 habs, pertenecen al dominio lingüístico catalán, han estado siempre incluídos en el Reino de Valencia y continúan en la Diócesis valentina. García Soriano, por error de información, incluyó dentro del murciano las localidades de Biar, el Campet de Mirra y la Font de la Figuera.

En Biar, no conquistado hasta 1254, lo mismo que en Castalla y toda la zona de la primitiva frontera meridional del Reino, no hubo durante el reinado de Jaime I más cristianos que los de las guarniciones de los castillos, y permaneció incólume la población sarracena. Pero Pedro III, hijo del reconquistador, tuvo que reprimir una sublevación de los moros sometidos, y estas comarcas quedaron entonces despobladas. En 1287 se identificó la repoblación cristiana de Biar y de Castalla, obligando a los habitantes de sus castillos a que buscasen respectivamente 150 y 100 pobladores más; estos repobladores extendieron a dicha comarca la lengua catalana.

El valenciano hablado en Biar es bastante puro, y más aún el de la contigua Hoya de Castalla, pese a su situación marginal en el dominio lingüístico catalán. He aquí algunas de sus características principales (transcripció dels trets fonètics de manera aproximada):

- 1º La è y la ò son dobleabiertas, pero no suelen perder su timbre y casi nunca pasan a a: tèrra, pèu, aunque jal 'gel'; flò®, pòbre, nòu, bòu.
- 2º La v labiodental se distingue claramente de b bilabial, la cual es siempre oclusiva: viatge, cavall, avés-pa, tjove 'jove', ball, abella, cubèrt, llèbre, diable, érb.
- 3º La -d- entre vocales, además de en las terminaciones -ada, -ador, en que cae en el valenciano general, se pierde en el sufijo -idor, y así collió®, texió®, pero sin llegar a la generalización de su pérdida como en alicantino, y así en Biar se dice badall, ròda, vida, vençuda, vinguda.
- 4º Conservan plenamente su sonoridad, como en todo el valenciano meridional, las sibilantes -s-, y -z- fricativas, y la tz africana: roza, ilézia 'església', ónze, dotze. Tanto la ss sorda como la -s- sonora son apicoalveolares s, z.
- 5º Conservan asimismo su sonoridad plena las palatales j y tj, pero ambas se pronuncian africadas, como en todo el valenciano meridional: tgendre 'gendre', tginoll, detjuná®, fetge, viatge.
- 6º La x palatal fricativa no ha desarrollado ninguna i semivocal delante, como ocurre en el valenciano central, y así axá 'aixada', coxo, náxer, axam 'eixam', llexíu.
- 7º La alveolar vibrante simple -r final de palabra se conserva regularmente, como en valenciano general, aunque suele ser fricativa: llepá®, kasaó®, cò® 'cor'; cuando -r tras vocal va seguida de explosiva que cierra la sílaba aumenta, a veces, sus vibraciones: pòrc, sèrp.
- 8º La -s desinencial de los plurales de los nombres terminados en consonante palatal, se palataliza y toma una articulación africana: cavallx, péllx, añx 'anys'.
- 9º La dental -t final cae detrás de n y l: fón 'font', prezén, vín 'vint', molt 'molt', malal: preguntano, u sabreu 'preguntant-ho ho sabreu'.
- 10º Es peculiar del valenciano de este sector de Biar y de la Hoya de Castalla, la sonorización de -p-, -t-, -k y tx finales de palabra cuando la dicción siguiente empieza con vocal: té.l káb estret pero té.l pid ample 'té el cap estret però té el pit ample'; estava.l fog anséz i me'n vatg anà® 'estava el foc encés i me'n vaig anar'. En dicha circunstancia se produce también la sonorización de la -s que es general en catalán: doz òrx 'dos horts', trez amiks 'tres amics'.
- 11º En el artículo plural masculino se produce la caída de la l implosiva y su forma es es: es fadríns, ez ditz 'els dits'. En cambio el femenino plural es les, como en catalán general: les fadrínes, les amígues.

12º No sólo es general el uso del perfecto perifrástico en indicativo, sino también en subjuntivo: se'n van anar sense que vagen dir res; se n'aniran en se que vagen descansar; no és que em vagen dir res que em disgustara, és que jo estava malhumorat
/Tinc referències que a la Canyada de Biar el parlar local té particularitats importants/.
He aquí la transcripció de dos cançons populars de Biar:

Banyeres, cau de rabozes,
Benixama, la llobera,
i entre.l Camp i la Canyà
la gent més malfaenera.

La Mahoma en Biar
menja rotllets i fogassses,
se la lleven a Villena
i l'imflen a remolatxes.

1.2.- *València, un país desconegut*: L'any 1966 anuncia un llibre seu en l'Estel, col·lecció que ell mateix dirigia. Es tractava de *València, un país desconegut*. Com trobem en la capsa 17 (ASG-AElx) ja tenia fet un índex, encara que incomplet que abraçava els temes i obres següents:

-Els endimoniats de la Balma: Havia seleccionat un text del llibre de Sánchez Gozalvo, Bolangera de dimonis, i del de Prats i Beltran, Tres días con los endemoniados. La España desconocida y tenebrosa. Madrid, 1929, pgs 55-71 (bones fotografies, p.64).

-Mercat d'aigua en l'Horta d'Alacant: Selecciona Rafael Altamira, Reposo, Barcelona 1903: fotografia de López Gómez.

-Els rodors: Selecciona Malifetes de rodors,

Gabriel Miró, Años y leguas, Madrid, 1922, p.103-6 (afirma que EValor té feta la traducció⁵), Rafael Comenge, El roder Micalet, mars, Madrid 1930, E. Valor, L'ambició d'Aleix 25

-La dansa de l'albat: Selecciona F Martínez, Coses de la meua terra, Val, 1912, I, p. 65-8, E. López Chavarri, Proses de viatge, Val 1929. Bon dibuix de Gustau Doré.

-Els leprosos de Parcent: Selecciona Gabriel Miró, Els leprosos de Parcent, O.E 15-14; Gabriel Miró, Años y leguas, Madrid, 1928, 151-53

-Lo lligallo: Selecciona Segura Barreda, Gual Camarena, Homenatge a Ferran Soldevila, Soc. Catalana Historia, II-

-Els contrabandistes: Selecciona Blasco Ibáñez, Flor de maig,

-Els jocs: Carles Ros.

-Corredors de joies:

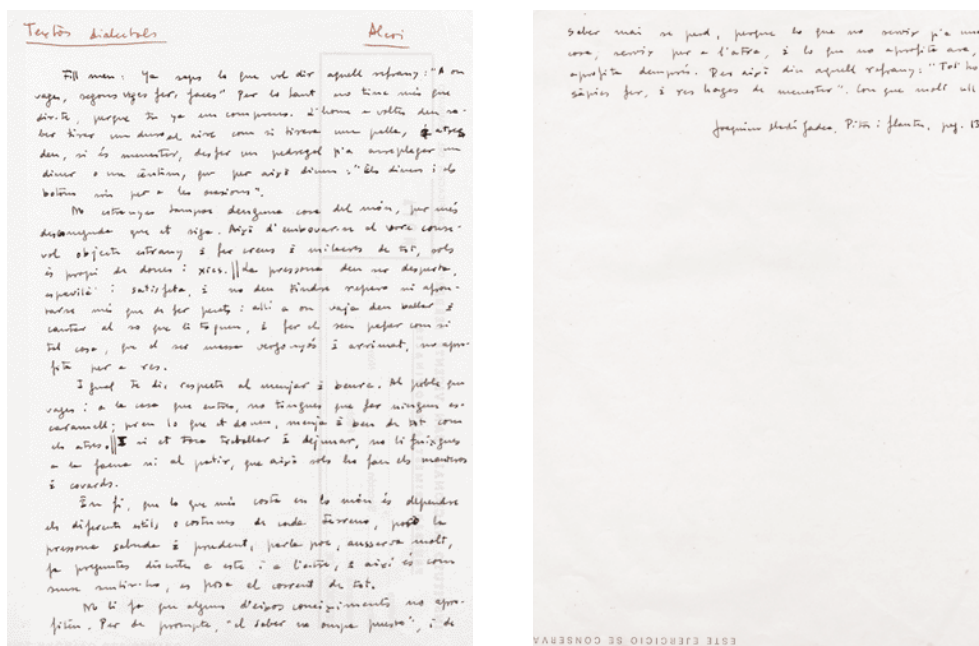
-Els carlins: Selecciona Josep Segarra, La ermita.

Antoni Ferrando, en el pròleg de *De la terra i la gent del país teu*, 1985, pgs 7-8⁶ va intuir que aquesta antologia editada després de la mort de Sanchis podria ser "la materialització del projecte Valencia, un país desconegut". És molt probable per la semblança dels temes i dels textos seleccionats, per la intenció de presentar-nos unitats temes particulars dels valencians, per la selecció d'escriptors de tot el territori, però perquè hi ha una mitat de textos no aprofitats en el llibre i coneixent Sanchis també podria ser que preparara dues antologies de temàtica popular connectades però diferents.

5. Gabriel Miró, *Anys i llegües*, traducció d'Enric Valor, València, Denes, 2004.

6. Antoni Ferrando, *De la terra i la gent del país teu: Crestomatia de prosistes valencians*

moderns (1900-1981), València, Fundació Birlanga-Fuster, 1985, p.7-9

Reproducció d'un manuscrit de Sanchis preparat per al llibre. Es tracta de Xameles de Nadal, d'Alcói.

Com a exemple transcriuré el text d'Altamira escrit en castellà i traduït pel mateix Sanchis (com fa sempre retoca sense parar els seus textos. Els canvis els he posat darrere del text pre-cedit d'una /):

MERCAT D'AIGUA PER AL REG EN L'HORTA D'ALACANT
Cap. XXV de la novel·la "Reposo" de Rafael Altamira (Barcelona 1903)

Seria devers les nou del matí quan l'oncle i el nebot arribaren a la vila de Samanet/Sant Joan d'Alacant. A la plaça, davant l'església, hi havia als llocs ombrejats, nombrosos rogles d'hòmens, els uns aturats a peu dret, els altres que entraven i eixien d'orxateries i tavernes. Don Vicent se'n dirigí cap a una, on dues grans geladores a la porta/que hi havia a la porta, incitaven a refrescar amb l'aigua de civada o de llimó, tradicionals en el país.

-Demanarem que ens traguin al carrer una tauleta i cadires —digué el vell— i hi podràs presenciar/pre-senciarem les vendes còmodament.

L'orxater, que ensems era també expenedor de cafè i de vi, coneixia don Vicent i ixqué a servir-lo personalment.

-Bon dia, don Vicent i la companyia —saludà/digué mentre que amb un drap eixugava la taula. —¿Véneu de Vilamar/la Vila? Encara és enjorn. Hi ha poc de moviment.-Em pense que en esta "martava" l'aigua no ha de pujar molt.

Tragué els gots entelats per la fredor d'aquella beguda de/amb color de mel, més enfosquit a les bandes cristal·litzades.

-Això és el millor refresc del món! —digué el vell amb ulls purnejants. —No li perc l'afició, i crec que mentre que m'agrada, és perquè encara em queda una mica de joventut. I ací la fan admirablement. És una especialitat d'est orxater.

Mentre que bevien, els rogles anaven animant-se. S'hi barrejaven els llauradors i els senyorets, que arribaven en tartana, amb els seus barrets de palla i ombrel·les ratllades. Joan hi sentia de quan en quan, frases com aquestes:

-Me'n falten deu minuts-. ¿Qui té aigua?

-El "Plantat" n'oferia ara fa poc.

-¿A com va?

-No ho sé

I el peticionari se n'anava a buscar el "Plantat" o un altre que li vengués els "albarans" o cèdules de reg.

-Eh, tio Lluna! —cridà don Vicent en veure el llaurador que creuava la plaça.

-¿Vosté per ací, senyoret? -digué l'altre acostant-se.

-Assente's i prenga alguna cosa.

-No senyor, gràcies. Tinc pressa.

-¿Ve vosté a comprar?

-No, vinc a vendre. Me'n sobren uns minuts. Però està molt barata, a quatre pessetes. Ja pujarà, ben segur.

S'acostaren a la taula un altres llauradors i amics de don Vicent, però ningú no s'hi aturava gaire/molts de temps. Saludaven, encenien un cigarret, i de seguida tornaven a prègrinar de rogle en rogle, o entraven a la taverna on els martavers aguardaven la liquidació de comptes dels regants.

De sobte va córrer la veu que no hi havia aigua.

-Ningú no en ven. Sembla que haja regat tothom —deia una dona atabalada, amb aire poregós.

-No passaran cinc minuts sense que en tornen a vendre, però amb un preu més pujat/pujant-ne el preu —comentà don Vicent en veu baixa.

Joan observava les cares dels qui entraven i eixien de la taverna o formaven els rogles dels voltants. Tot d'una se'n coneixia quins eren llauradors que havien vingut a posta, a comprar aigua, car ho denunciava l'ansietat del seu/expressava el seu mirar i l'afany amb què preguntaven a dreta i esquerra. N'hi havia algú que, més astut, es feia l'indiferent, per por que el tipus de cotització no pujàs massa; tanmateix el veien anar d'ací cap allà i d'allà cap ací, procurant de sorprendre les converses i d'agafar-ne alguna frase solta.

Els posseïdors de grans quantitats d'aigua esperaven tranquil·lament el moment oportú de llançar-la al mercat, i se'n feien els desentesos de moment, Joan cregué endevinar que dos hòmens, d'aspecte mig rural mig urbà, que s'enduïen a part alguns llauradors a celebrar-hi conciliabuls misteriosos, de vegades amb escoltets i xiuxius entre ells, eren acaparadors que anaven comprant els albarans sobrants a camperols/llauradors que tenien pressa o necessitat de diners.

Una mica després d'aquella maniobra, hom començà a oferir aigua a sis pessetes. S'hi produí un terbolí de compradors que en demanaven a aqueix preu. Tanmateix/però, quasi de seguida s'esgotà l'oferta i el rogle es dissolgué poc a poc. Tornà a passar per la vora de Joan, aquella dona d'abans, però encara més astorada i espaordida, i tot remugant:

-En tenen, en tenen. Com si ho veera. Però als pobres ens toca de pagar la cara.

L'escena es repetí diverses vegades. L'hora d'aigua seguia pujant, perquè cada volta hi acudien més regants i els posseïdors d'albarans se'n reserven tots els que podien.

Don Vicent i Joan havien acabat per alçar-se de la taula, i hi passejaven, tot i observant la marxa del mercat i comentant-ne els incidents. De sobte sonà una campana de l'església veïna que anunciava que en la missa major que s'hi celebrava, s'havia arribat a l'ofertori. Tothom es descobrí el cap, com accionat per un ressort, i totes les converses cessaren. El silenci fou breu però absolut.

En acabant, les veus tornaren a sentir-se i produïen l'efecte de ser més fortes i més nombroses. Hom cridava ja l'aigua a deu pessetes l'hora, i a aquest preu les vendes s'animaren prou. Certs venedors tenien por que l'aigua abaixàs de preu, i alguns compradors que debades ho havien esperat, es decidien a la fi adquirir-ne els minuts que necessitaven. Avançava ja el dia i a molts dels llauradors els quedava un llarg camí que fer per tornar als seus llogarets o a les masies de les quals eren estatgers.

El preu de l'aigua, efectivament, tingué una lleugera oscil·lació, que féu traure a la llum una gran quantitat d'albarans. Se'n refeu tot d'una, tanmateix i tornà a pujar. Per tercera vegada, la dona aquella passà pel costat de Joan, i aquest, per un impuls que no pogué reprimir, l'aturà.

-¿N'ha comprat a la fi? -li digué.

-Sí, senyoret, al remat sí, però a dotze pessetes.

Llançà un sospir i afegí tot i mirant Joan neguitosament.

-¿Vol vore si m'han enganyat, senyoret? Jo no ho entenc això. El meu home va caure malalt ahir i he hagut de vendre jo per ell. Veja si està bé: quinze minuts.

Li allargà els albarans que Joan revisà d'un colp d'ull.

-Sí, són quinze minuts. Suppose que està bé, ¿no, tio?

Don Vicent, distret en aquell moment per un carruatge que hi passava al trot llarg i que per poc no atropella dos xiquets, girà el cap.

-¿Què és això? —preguntà.— Ah, sí Albalades... quinze minuts... Però no són d'esta martava.

-¿Què diu, senyoret, què diu? —clamà la dona amb un accent esglaïador que féu girar el cap a tot el personal de l'entorn.

-Que no valen res. ¿A qui li'ls ha comprats?

La dona havia esclatat en plors. El cos li tremolava i mirava arreu amb ulls espantats.

-Diga, diga. ¿Coneixeria vosté el qui li les ha venudes?

-No ho sé —balbotejà la infeliça. Crec que no. No l'havia vist mai abans d'ara.

Anava formant-se un rogle entorn d'ella i de don Vicent i son nebot.

-¿Quines senyes tenia? —preguntà un home que per certs detalls de la seua vestimenta, semblava ser guarda de terme.

-No ho sé, no sé res —repetia entre sanglots la pobra dona.— Era un home vell, un llaurador. Ai, Déu meu! Ai, Santíssima Faç! ¿Què serà de mi?... ¿Quins comptes li hauré de fer al martaver?

El rogle esdevenia més i més nombrós, i de boca en boca corria la notícia de l'estafa. Però ningú no s'enrecordava d'haver presenciat aquella venda. La figura de la dona, sí, els era coneguda d'haver-la vista passar, fent preguntats. Algú la va reconèixer com a muller d'un amic seu, habitant en una alqueria dels voltants, i tractà d'aconsolar-la. Però ella seguia gemecant, sense saber quin partit prendre.

Impulsat per una rampellada incontenible, Joan demanà a crits.

-¿Qui ven quinze minuts? A qualsevol preu.

De seguida respongueren diverses veus:

-Jo, jo!

-Vinga!

Agafà els albarans i els posà en mans de la dona.

-Prenga! I calme's, dona! Ja està tot apanyat. I ara vaja a donar-ne compte.

La dona premia els papers amb mà tremolosa i mirava Joan, estemordida, sense saber què dir.

Joan l'empenyí, amb impaciència. Desitjós de sostraure's a l'espectació pública.

-Vaja, vaja-se'n.

I sense aguardar res més, se'n anà apressadament d'aquell lloc, seguit de don Vicent que no havia tingut temps d'intervenir en aquella ràpida escena. Mentre que apretava el pas per alcançar el seu nebot, el vell notava que li pujava a la gola l'ofec d'una emoció dolça, de les més grans de la seua vida. Joan caminava preocupat, trist. Apuntava en la seua ànima una de les amargors aquelles que, en altre temps, li produïen les injustícies i crueldats de la vida, i que tant excitaven la seua còlera.

(Acció a finals del XIX. Bona fotografia de López Gómez, Estudios Geográficos, nov, 1951, p.771)

b) I un text de Frances Martínez sobre la pilota valenciana⁷:

El joc de pilota valenciana en la Marina,

F. Martínez i Martínez, Coses de la meua terra, 1912, I, 72

Els xiquets, els fadrins i també els hòmens ja fets, quasi tots són bons aficionats al joc de pilota: els primers com a aprenents, els segons amb formalitat, i els últims com a públic, alguns jugant-se els diners, i tots donant "faltes" i "bones" quan els jugadors els demanen el "fallo" en alguna jugada dubtosa; allò sí que és un vertader jurat, que formen tots els espectadors i la seua sentència ni tan sols té recurs de cassació.

En Altea no hi ha trinquet, i per això les partides de pilota es fan en el carrer. Els carrers preferits on més es juga, són el Fondo, el de la Mar, el de Salamanca, el del Portal Vell i el de Sant Josep del Fornet. El carrer Fondo els jugadors necessiten conèixer-lo i han de tindre una certa picardia perquè és molt estret.

7. Segurament tindria el text de Martínez preparat també per a l'antologia *Del teu país*, però el canviaria pel de Gonçal

Castelló per estendre la nòmina d'escriptors antologats, p.75.

Encara que hi ha diferents jocs de pilota valenciana, el primer i principal és el de “llargues”. En el joc a llargues, en Altea i la Marina, com en quasi en tot el Regne de València, el jugador que “trau” generalment ho fa de “banca”, per a lo qual “pica” la pilota damunt d’una tauleta —de les que allí usen per a menjar i anomenen banca— i la “juga” amb tota la força i habilitat que tinga.

En el joc a llargues també es pot traure d’atres maneres. Si es fa de “contra mà”, es posa el que trau acostat a la paret per la part del braç esquerro, i pica la pilota per baix d’eixe braç per a jugar-la de modo que agarre la paret de la banda dreta, que és a on cau la mà esquerra del contrari, per a que ell això no puga “restar”, o només reste poquet i fluix. Traure de “maneta” consistix en deixar caure la pilota de la mà esquerra, o de la mateixa dreta, segons li vinga millor al que trau, i jugar-la amb la mà dreta. Quan es trau de “bot”, es pica la pilota en terra.

Estos quatre modos de traure tenen també l’aplicació en el joc a “curtes”. Este joc, com diu el seu nom, té la treta limitada per un punt de la recta, el qual es diu “falta de llarg”, i la pilota que en traure bóta fora, és “quinze” per al contrari.

Hi ha també atres dos jocs a curtes d’especial menció: a “perxa” i a “galotxa”. En el joc a perxa no es trau; un dels jugadors —perquè sempre són almanco dos a dos— s’acosta a la paret per la banda esquerra, i un dels contraris, posat a poca distància, li tira la pilota amb la mà dreta, i cal que la passe per damunt d’un senyal que hi ha en la paret. Del que juga es diu que “fa”, i del que tira que “ferix”; l’habilitat del que ferix consistix a acostar i enclotjar de tal manera la pilota que l’atre no la puga jugar, o que haja de fer-ho raspant la paret amb la mà esquerra, la qual sol perdre aixina alguns trossos de pell. Un quinze és el senyal de la paret, i els altres dos són els que han convingut els jugadors, un de cada cap del joc. En el joc de galotxa es trau de contra mà, i la pilota l’han de passar damunt d’una corda que creua el carrer de part a part. Tant a galotxa com a perxa, el “resto” i el “contra-resto” són lliures sempre, però tant l’un com l’atre, especialment l’últim, es practiquen molt poc.

Es coneixen atres dos variants del joc a curtes: el “nyago” i la “raspa”: Nyagar és jugar la pilota amb tota la força des d’un punt a un atre, que en lloc de quinze es diuen “passades”. El que nyagant o restant passa la pilota de la ratlla o punt que defén el contrari, es diu que “l’ha passada”, i guanya la quantitat convinguda; aleshores es comença a nyagar en direcció contrària. El resto és lliure, sempre que siga a l’aire o al primer bot. El nyago es fa amb la mà esquerra, amb la mà dreta o amb el peu; a penes no es juga més que entre xicons, o en el camp, on el pis no té condicions per a cap dels atres jocs.

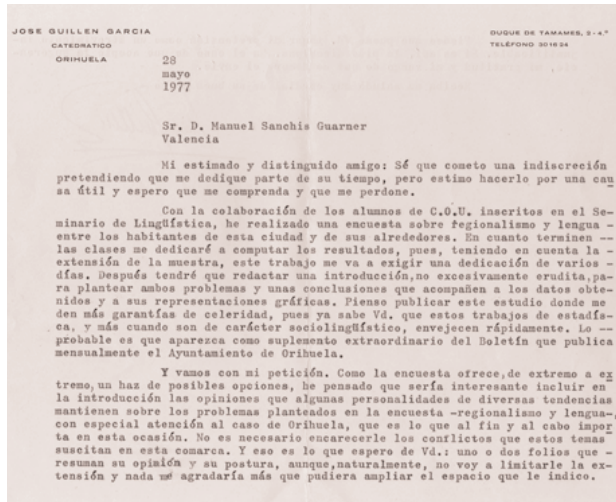
La raspa a penes no mereix el nom de joc de pilota. Posen la pilota en terra, i un dels jugadors la juga raspant el pis, i del mateix modo l’han de retornar els contraris o el contrari. Però també poden jugar la pilota sense tocar terra, ja siga a l’aire, ja a qualsevol bot. En la raspa, igual que en el nyago, hi ha dos passades, una volta fora de les quals, el contrari ja no pot tocar-la; aleshores el que l’ha passada raspa en la direcció oposada. A una brutea com esta, a penes no juga ningú més que els xicons.

Tots els jocs a traure es juguen pel sistema de ratlles; en tals jocs no es coneixen els quinze en primera jugada si la pilota no ix fora dels punts marcats previament.

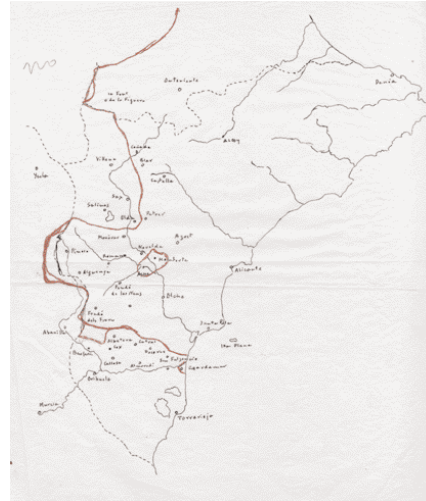
Al tercer quinze, que en València i la majoria dels pobles del Regne li diuen “val”, en Altea li diuen “quaranta”. Quan després del tercer quinze en fan l’últim, en la comarca de la Marina diuen “joc”, i compten: un, dos, tres jocs, etc; mentres que en València i la majoria del regne compten per tantos, i diuen: cinc, deu, quinze per tants o quants que en tinga el contrari. Al que porta el compte li diuen el “marxador”, no sé si pròpiament o per corrupció de marcador, que crec jo que és el seu nom vertader.

Una atra cosa que diferencia el joc de pilota en la comarca de la Marina del de València i la majoria dels trinquets del seu regne, és que en la Marina són falta totes les pilotes que es “pengen”, tant si és per la transversal com per la recta, mentres que en València i la major part del Regne només són falta les que es pengen per la dreta o l’esquerra, però no les penjades o salvades per la recta.

L’afició al joc de pilota no sol despertar més interès que el de l’amor propi, ja els diners estan en les butxaques dels qui ne tenen, i sols per excepció i en determinats dies —com els dels porrats que tots els anys fan per sant Miquel— s’atravessa alguna quantitat d’importància, sobretot quan algú o alguns dels jugadors són forasters. Hui en dia tot es queda reduït a les partides que els diumenges solen fer els fadrins en el carrer Fondo o en el del Mar, en els quals, quan més, es juguen una pesseta en cada joc.

Carta de José Guillem a Sanchis demanant-li orientacions per al seu llibre sobre el parlar d'Orihuela.

Un dels mapes elaborats per ell sobre la demarcació territorial del valencià i castellà.

1.3.- *De la marineria valenciana tradicional*: Sanchis mostrà sempre una gran passió pel món mariner⁸ ja que gràcies a la llarga costa valenciana molts valencians viuen de la mar. Com veia que una gran part de valencians vivia d'esquenes al mar va voler fer una antologia variada de textos sobre el món mariner acompanyat de fotos clarificadores. I va seleccionar textos literaris i científics, com veem en les caps 2 i 572: Per exemple, els llibres de Maria Ángeles Arazo, *Valencianos en la mar*, Catálogo de peces comestibles en las costas de Valencia, Valencia, 1867. També textos de Rafael Cisternas, Blasco Ibáñez, Francesc Martínez, Succèits i folies de mariners, *Coses de la meua terra*, extrets de diaris, article de Lidio Nieto, del V Congreso Internacional de Estudios Lingüísticos del Mediterráneo, 1971, Roig i Civera, *El casament de les bordes*, 1874, F. Palanca i Roca, *Un niu d'enredros*, 1874, Sánchez Gozalbo, *Bolanguera de dimonis*, c- 79, p. 69, E. Valor, *La mare dels peixos*, OC, I, 57, E. Valor, *L'ambició d'Aleix*, Personat Vilar, Lluís, *Nomenclatura toponímica dels pescadors de la costa castellonenca*, Almanaque Las Provincias, 1945 "La vida valenciana en 1944", p. 277.

Hauria estat un llibre suggerent pels materials que hi conserva. En transcriuré dos exemples:

a) De la marineria valenciana tradicional

EL LLAÜT DE VIATGE

Moltes vegades hem hagut de deplorar la falta d'interés dels valencians pels temes marítims. La dinàmica i sempre perpicaç Maria Àngels Arazo ens parlava recentment en el seu llibre "Valencianos en la mar", de la gent d'aquella València tan pròxima i tan ignorada. Sembla que ara l'Ajuntament s'ha decidit a la fi a pegar-li una empenta al Passeig al Mar, on, com és habitual en les nostres latituds, els edificis s'han anticipat llarg temps a la urbanització de la via pública. Però no ens fem massa il·lusions: la inconcebible incúria dels carrers adjacents al port, seguirà oferint la mateixa pèssima impressió inicial de la ciutat als viatgers

8. Alfred Ayza, *El món mariner de Peníscola*, Universitat de València, 1981, reeditat el 2005 per l'AVL. El llibre està prolo-

gat pel mestre. També va dirigir la tesi de Francisco Gimeno sobre el món mariner de Santa Pola, i va incitar l'estudi de Maria

Rosario Cabrera sobre el món mariner de Dénia, que després es va convertir en una altra tesi doctoral.

que arriben per via marítima; a les platges del Cabanyal i la Malva-rosa perduraran la desorganització i la pobresa habituals; i respecte a les Drassanes, si la seua restauració no passarà encara de ser un anhel, la realitat és que ja han estat mig ocultades definitivament per edificis privats gegantins.

El Museu Marítim de València que, seguint el bon exemple de Barcelona, havien d'acullir-lo les Drassanes restaurades, es parla ara d'instal·lar-lo provisionalment a les Torres de Serrans. He de dir que no m'agraden les solucions provisionals, les quals a vegades s'eternitzen, i que tampoc les Torres, amb la façana de darrere descoberta, no em semblen bon lloc per a un museu. Però més val això que no-res. Una pèrdua per a nosaltres irreparable ha estat la recent mort del benemèrit almirall alacantí don Juli Guillén Tato, que tanta il·lusió tenia posada en aqueix Museu valencià de la Mar, i que tant estava disposat a ajudar-lo des del seu influent càrrec de director del Museu Naval de Madrid.

Sóc dels convençuts que un Museu no ha de ser un simple panteó d'objectes antics, ni menys encara una mera exhibició de vitrines plenes de coses belles i heterogènies, encara que la seua història siga avegada ben dubtosa. Cal classificar-ho tot sistemàticament, exposar-ho amb mètode i rotular-ho amb claredat. No hem d'oblidar que cada peça és un testimoni cultural, i que el seu valor augmenta considerablement si coneixem bé els seus antecedents. No cal que totes les coses siguen enlluernants, i ni tan sols que siguen belles; és suficient que siguen expressives, i és absolutament indispensable que siguen rigorosament autèntiques. I cal recordar també que un museu s'anima amb actes, com conferències, pel·lícules, exposicions monogràfiques, etc.

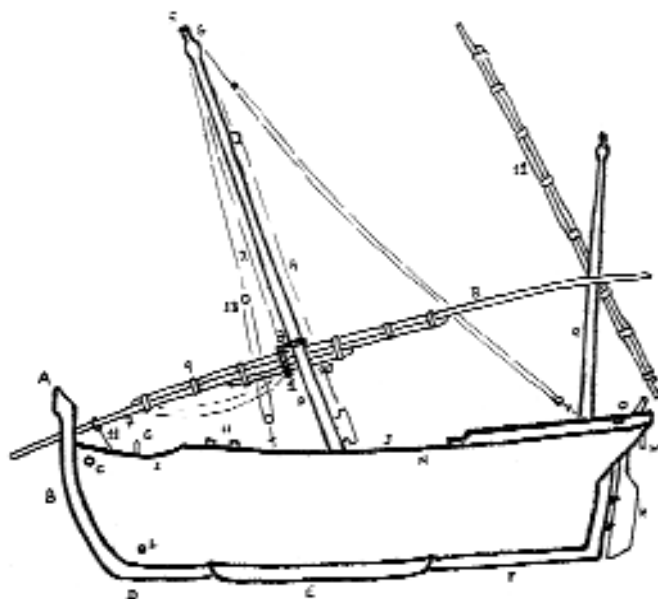
Una bona part del nostre futur Museu marítim serà destinada, sens dubte, al record de la marineria valenciana tradicional, ara en vies de franca extinció. El llenguatge mariner, que en tots els països és tan característic, desapareix també amb les tècniques i productes de la cultura popular autòctona, que ara són, que han estat ja, substituït per unes altres standard. L'única aportació amb que jo sóc capaç de contribuir-hi és la lingüística. La faré segons la norma "Wörter und Sachen", relacionant les paraules amb l'objecte que designen i donant-ne la imatge. He de recordar que del "Vocabulari valencià de l'Art de la Navegació" ja s'ocupà amb lucidesa i pulcritud, don Lluís Rodríguez Flores, però el seu estudi, publicat en circumstàncies molt anormals (Buenos Aires, 1944) és introbable i practicament desconegut. Si aquest article meu troba acceptació, potser en seguiran d'altres.

Abans de la mecanització general dels transports per carretera, produïda en la primera meitat del segle actual, bona part del comerç entre les poblacions del litoral es feia per via marítima. El segle XIX fou la gran època de la navegació a vela, i fou un veritable cant del cigne puix que els bells velers havien assolit el sènit del seu esplendor la vespra de desaparèixer. Hi havia naus de vela de tipus internacional, com els pailebots, bergantins, fragates, goletes, etc, però també n'hi havia d'altres més nostrades, com el xabec, la tartana, el falutx, etc.

Per al petit cabotatge hi havia una embarcació que era típica de les nostres costes, al qual a València i al litoral català fins a Barcelona, era anomenada llaüt de viatge, però a la Costa Brava rebia el nom de barca de mitjana i a Mallorca el de barca costera; no estava capacitada per a la navegació d'altura. Es tractava d'una barca cobertada, amb dos pals i aparell llatí. El seu desplaçament era de 60 a 80 tones, i cal dir que els llaüts de viatge valencians solien ser més grans que les barques de mitjana a la Costa Brava, i sobretot que les barques costeres mallorquines les quals oscil·laven entre les 16 i les 50 tones.

El llaüt de viatge és una embarcació de proa arquejada, més arrodonida per la part baixa per tal de poder-la traure millor a la platja, i la seua "roda", que sobresurt damunt la "regala" o bordó que voreja la coberta, és coronada per un "cap de moro". En canvi, la popa del llaüt és rodona, de dos cossos, l'inferior dels quals té llissa la superfície exterior, "l'espill", on figuren el nom de la barca i el de la localitat on està matriculada, i és semblant a la dels bergantins; al cos superior de la popa, la part interior de l'orla té el "claviller", un rebordó amb forats per a ficar-hi les clavilles de fermar diverses cordes.

El llaüt duia a proa el bauprés, un botaló que eixia per un escobenc o forat prop de la roda, i servia per a fixar un floc anomenat "pollacra". Al bell mig de la coberta hi havia l'arbre mestre, un pal alt inclinat cap avant, amb la gran antena de la vela mestra. Molt prop de popa hi havia l'arbre de mitjana, un pal tot dret,

llaüt de viatge (o barca de mitjana) Grau de València

A cap de moro / **B** roda de proa / **C** escobenc del botaló / **D** gaó de proa / **E** escua / **F** gaó de popa / **G** escàlem / **H** bitons / **I** escollat / **J** bataiola / **L** rumball / **M** porta del timó / **N** orla / **O** taula d'ambons / **P** arbre mestre / **Q** arbre de mitjana / **R** timó / **1** estrop / **2** floncs / **3** contradogal / **4** fuindareses / **5** galeta / **6** puny de pena / **7** car / **8** pena / **9** enginyes / **10** quimela / **11** orsa / **12** antena de la mitjana / **13** sanal

amb una antena més petita per a la vela mitjana, un extrem de la qual era fixat en un petit botaló de popa, anomenat “botafora” o “çaescotes”. Totes les veles eren llatines, triangulars.

La coberta del llaüt era molt convexa, tant que el qui no era mariner, difícilment podia tenir-s'hi dret. A proa hi havia el “molinet” o torn horitzontal per a llevar àncores. A la seua vora però més endins, l'escotilla de corredera donava accés a la cambra de lliteres dels mariners. En el centre de la coberta, vora el pal mestre, hi havia l'escotilla gran corresponent a la bodega on es duia la càrrega. En direcció a popa hi havia el “tambutxo” o “bolou”, un cos ixent en l'accés a la cambra del patró, i a la seua vora estava la “bomba de cabdellar”. Ja en la popa hi havia el pal de mitjana, vertical, i la canya del timó o “arjau”. A estribord, una cavitat de la coberta, la “banyera”, emprada com a dipòsit eventual, era tapada per unes posts, els “quarters”. Un petit canal, la “buguera”, corria a la vora de tota la regala, amb una renglera de forats, els “ambons”, per escórrer l'aigua sobrant.

El buc del llaüt tenia la quaderna mestra en forma de U. Per al seu eixaugament el buc tenia a proa a la part baixa d'estribord, el “rumball”, un forat que s'obstruïa amb la “pitja”, un tap de fusta. Al davall de la part central del buc solia haver-hi a banda i banda, una peça llarguera, l’“escuà”; gràcies a aquestes escues, el llaüt podia sostenir-se dret quan era varat a les platges; cal dir que els llaüts més grans, mancaven d'escues puix que mai no eren trets a la platja, i per carenar-los calia pujar-los al varador; aquests llaüts grans tampoc no tenia rumball perquè estaven sempre en mar.

La dotació del llaüt solien compondre-la el patró, cinc mariners i el xiquet de bord o grumet, que a València rebia el nom de “gat”, el qual, entre moltes altres coses, s'encarrgava de cuinar; ho feia en una cuina portàtil de ferro, que instal·lava a l'aire lliure a popa, entre l'orla i el tambutxo. L'aigua potable la tenien en una bota muntada també a popa, a bord vora l'orla”

(no he pogut esbrinar si aquest text va arribar a publicar-se en *Valencia Atracción* o *Valencia Fruits*).

b) Succèits i falòries de mariners (Observem com sempre normalitza els textos que copia):

En esclatar l'alba d'un dia del començament del segle XIX, els mariners que estaven en els sardinals primerament, els que per la platja vagaven després, i els llauradors que eixien cap als bancals en últim terme,

van vore aparéixer per la mar de fora una vela, i de seguida veren que era un bergantí que a tota paleta fea proa cap al poble d'Altea. Per les orsades es coneixia que la nau duia pressa i més que navegar pareixia fugir; i aixina era, perquè prompte aparegué una fragata del Rei amb totes les veles esteses que la seguia.

A la vista de les maniobres de les dos naus, hissaren veles els sardinals, sarpant les xàrcies més que de pressa, i ajudant la vela amb els rem i governant cap al poble, fondejaren sense investir en la platja, que estava plena de gent curiosa de vore el rematament de la persecució de la fragata del rei al bergantí contrabandista que, sense dubte, havia descobert en la mar de fora.

El bergantí, que era de genovesos, no navegava sinó volava cap a Altea, i a la fi fondejà lo més fondo que pogué de la vora. Al punt, els llaguts dels sardinals el rodejaren i també els bots i barcasses que els de terra havien avarat. Començaren tots a treballar ben de pressa transbordant el "gènere" del bergantí a les barques que el duïen a la platja, i després l'amagaven en les cases.

Tan a pressa treballaren els genovesos i els del país, que quan aplegà la fragata i registraren el bergantí, per bé que el reconegueren, no encontraren ni una mostra de tabaco, ni un pensament de teles, mocadors ni mantons: allí no hi havia res més que els fardells d'uns pobres mariners genovesos que havien vingut a Altea a carregar pansa, figues i metles.

Se n'anà la fragata del Rei a la fi, i desaparegut el perill, el patró del bergantí genovés tractà d'arreglar el gènere, però tan ben salvat estava, que a penes no pogué fer-se més que amb alguna peça de roba i algun mocador de pita; de tabaco, ni per penseres.

Per això en Altea, el modisme valencià "Roba de genovesos", el substituïxen pel de "Barqueta de genovesos", per a expressar les coses que no cal respectar (Martínez, I, 117)

1.4.- *Caminant pel País Valencià* (capsa 75). Estem amb un altre llibre en marxa que intentava ser una descripció geogràficohistòrica de les comarques valencianes acompanyat de fotos. És incomplet i només tenim algunes descripcions de les comarques centrals valencianes. Com a mostra transcriuré el relatiu a la Vall d'Albaida (estos materials els va aprofitar per a redactar la introducció a la Vall d'Albaida del llibre *Els pobles valencians parlen els uns dels altres*, IV, València, Tres i Quatre, 1984:

La Vall d'Albaida

La conca alta del riu d'Albaida forma una comarca natural, tancada al nord per la serra Grossa, al sud per les de Mariola i Benicadell, i a l'est pel Coll de Llautó. La Vall d'Albaida és de forma triangular, ampla al seu centre, amb un pla d'argila blanquinosa anomenada tap, els bancals escalonats a les llores i les fal·des de les muntanyes no massa roques, on conrea oli, ametlla i sobretot vi.

El riu d'Albaida que davalla del tossal de Benicadell, rep les aigües del seu afluent Clariano que va d'Ontinyent a Montaverner, poble que encara que no ho sembla, té un nom àrab que significa justament "confluència de dos rius". La vall s'estreta cap a l'oest on es troba Ontinyent, ciutat de muntanya, molt industrialitzada, especialitzada en la producció de mantes, però que fabrica també paper, sabates, licors, etc. I així mateix produeix menges molt saboroses, unes botifarretes de sang de porc amb ceba abeurades d'oli i un torró de rovell d'ou.

La ciutat d'Ontinyent, molt pròspera, compta 16.000 habitants i és la principal de la Vall. El seu nucli vell damunt d'un cingle tallat per l'erosió, té als seus desnivellats carrers moltes cases de senyorial aspecte, exponent de la seua robustesa econòmica, que han fet que els albaïdins donen el malnom d'"usietes" als ontinyentins. Amb breus interrupcions, Ontinyent fou sempre vila de la Corona, amb vot en les Corts valencianes, i ja el 1250 hi foren establerts cristians, en bona part tortosins. Té una bona església arxipresbital classicista amb una monumental portada plateresca i una venerada imatge de la Puríssima Concepció. Ontinyent, com moltes altres localitats d'aquestes serres prebètiques, celebra fastuoses festes de moros i cristians. Fills il·lustres d'Ontinyent foren l'erudit dominicà Fra Lluís Galiana, precursor de la Renaixença, i el músic Melcior Gomis, autor de l'Himne de Riego.

Al bell mig de la Vall es troba Albaida, la ciutat que li dóna nom com també al riu, mentre que Ontinyent està en un extrem; la seva situació fa que el folklore valencià diga: “Roda i volta, i a parar a Albaida”, quan fracassen els esforços per defugir una situació. Albaida és mot àrab que significa “la blanca”, nom d’una petita ciutat de 3.500 habitants, amb indústria tèxtil i sobretot l’especialitzada de fabricació de ciris.

Albaida fou poblada de cristians el 1258 i per bé que a la seva vallada s’establiren devers 300 colons, tothom rebé parcel·les petites i la població seguí essent-hi majoritàriament sarraïna fins el 1609. Albaida fou cedida per la Corona el 1477 als Milà, els quals esdevingueren comtes i el 1604 marquesos. Es conserva el palau senyorial, impressionant baluerna amb tres torres quadrades que mig amaga una gran església arxiprestal del segle XVII, restaurada després de la guerra civil amb pintures de Josep Segrelles, fill de la localitat; un altre albaidí il·lustre fou Elies Tormo, historiador de l’Art.

Els nombrosos pobles i llogarets del marquesat d’Albaida i de les contigües baronies de Bèlgida i Rugat, i de la Foia de Salem que pertanyia al Duc de Gandia, tenen la majoria nom àrab i són petits, d’entre 300 i 600 habitants. Hi destaquen perquè són més grans, Atzeneta, especialitzada en les confeccions d’espart: - En Atzeneta, la llata”-, diu el folklore geogràfic, Bèlgida, cap de baronia, i Castelló de Rugat o de les Gerres, determinatiu que rep popularment per tal com antigament, el vi, producte principal de la vall albaidina, era dipositat en gerres confeccionades en aquest poble. També pertanyia al Duc de Gandia la Pobra de Rugat o del Duc, més al centre de la Vall, amb 2500 habitants. La Vall d’Albaida és de terres de secà i els seus llauradors, no gaire rics, s’ajuden, segons hem vist, amb la indústria domèstica de l’espart, la qual, ai las no és molt reditícia; ho comenta la cançó popular:

Ai, otos i Beniatjar,
Rugat i Montaverner,
Aielo i el Palomar,
que no arribeu a guanyar
de fer sàries i llatetes,
entre tots, quatre pessetes.

Aqueixs antics estats senyorials es troben al vessant septentrional de la serra del Benicadell, gegantí tossal de 1.014 m. Pugem-hi, duts per la descripció de Salvador Borràs, escriptor fill de la comarca:

“Pins gruixuts, alzines, xiprers, ginebres de totes mides, matolls de tota mena, flaireven l’ambient. I heures caragolades a vençuts troncs, punxagudes atzavares, olivardes, fenolls, romanís, cireretes de pastor; tota una nombrosa varietat de plantes omplint la terra que els afeccionats a la botànica haurien gaudit en arreplegar, no debades ens trobàvem en una de les millors vessants del Benicadell. Dispersats pertot arreu es veien pedruscalls com ossos i queixalots de monstres prehistòrics, arrossegats muntanya avall per les pluges diluvials.

Caminàvem orejats per un agradívol ventet que vessava de l’alt de la serra, i en arribar a les Coves Roges ens donàrem a respirar, fent algunes fotos en els clars que forma una allau de pedra solta que, com un riu, s’esgola des de les cingleres. L’espectacle era meravellós: el silenci més gran ens voltava, solitud i pau d’alta muntanya que feien tranquil·litzar i respirar amb delit. D’allí estant es veia més de mitja vall d’Albaida, amb els seus pobles acaronats pels bancals i hortes, semblant anatges terrencs: Otos, Bèlgida, la Pobra del Duc, Montaverner, i més allunyats ja, Benigani, l’Olleria i els petits pobles del riu. Espectacle de naturalesa verge que l’home mai no es cansa d’admirar”

A la Foia de Salem, entre Otos i Beniatjar, es troben les ruïnes del castell de Carbonera, esmentat moltes vegades al repartiment de Jaume I, que és la mateixa fortalesa que anomenen *Pinna Catel* les cròniques llatines medievals i *Peña Cadiella* el Cantar castellà de Mío Cid, topònims transformat en Benicadell, nom actual del tossal, després d’un procés de catalanització i de pseudo-arabització. El Cid s’apoderà de Benicadell l’any 1091, on destacà una forta guarnició per tal de defensar l’accés meridional de la planura

valenciana central, que amenaçaven els almoràvits. Posteriorment l'any 1124, un estol de cavallers francs, gascons i aragonesos s'empararen de Benicadell per tal de preparar la incursió que Alfons el Bataller, rei d'Aragó, faria dos anys després per València, Múrcia i Almeria, encara musulmanes.

Al nord de la vall d'Albaida, als vessants meridionals de la Serra Grossa i del Mondúver, els pobles solen ser més grans. Aiolo de Malferit, amb 3000 habitants, té fàbriques d'alcohol; l'Olleria, amb més de 4500 té una indústria tradicional de vidre, que data dels àrabs, i els seus fills abans recorrien el País com a pal·leters a la recerca de draps vells; Benigànim, amb 4000, fabricava un famós arrop, té un bell temple parroquial, i entre els seus fills compta la Beata Agnès, molt venerada popularment a gran part del País, i el jurista misser Pere Jeroni Tarassona; i Llutxent, amb més de 2.000, i en el seu terme es troba el Montsant amb les restes d'una basílica que gaudí d'anomenada internacional.

L'any 1239, un després de la conquesta de la ciutat de València, mentre que Jaume I era a Montpeller, els cavallers de la guarnició cristiana de València violaren les treves concertades i atacaren els sarraïns. Guillem d'Agulló i altres cavallers catalans i aragonesos, s'apoderaren del castell del Rebollet, prop d'Oliva, que pertanyia a Zayyan, el destronat rei musulmà de València. Després, els susdits cavallers cristians atacaren el castell de Xiu, prop de Llutxent, però els sarraïns reaccionaren i derrotaren els cristians, i calgué que el governador de València, Berenguer d'Entença, s'afanyés a socórrer-los. Nogensmenys en el combat de Xiu moriren "molts a cavall e a peu" i d'altres cristians "foren catius" i duts al castell de Biar pels sarraïns, d'on, tanmateix, aviat se'n fugiren ab un almocatèn moro qui els guardava".

Aquella insòlita derrota dels cristians a Xiu fou després explicada legendàriament. Hom diu que quan els sis capitans cristians abans del combat anaven a rebre la comunió de mans d'un capellà de Daroca, foren atacats de sobte per un gran tropell de moros. Reeixiren els cristians a contenir els sarraïns, i mentrestant el clergue daroquí havia amagat les espècies eucarístiques sota d'un còdol. Quan després d'haver rebutjat els musulmans, els cristians cercaren les hòsties, els trobaren amb l'aspecte i color de la carn i apegades als corporals tots remulls de sang.

Com que els cristians no es posaven d'acord sobre quina ciutat havia de posseir els miraculosos corporals, els tancaren dins una arqueta que carregaren damunt una mula blanca, la qual, a l'loire i sense vacil·lacions, els dugué a la vila aragonesa de Daroca, on encara reben fervorosa veneració en una bella custòdia del segle XIV. D'aquesta pietosa tradició fan esment els principals cronistes, com Beuter, Zurita, Escolano, etc, per bé que no testimonis coetanis; nogensmenys, ja el 1355 fou construïda una església del Corpus Cristi al lloc susdit, i en un document de 1340 el bisbe de València dóna fe del prodigi a instància del Consell i del capítol de Daroca⁹.

9. Altres obres que sembla que en algun moment tenia en marxa són les següents:

a) Reescriptura del Virgo de Visanteta: Una altra finalitat de Sanchis era reescriure, d'acord amb la normativa i amb l'estilística, textos populars escrits amb grafia antiga. Una prova d'estes reedicions les tenim en els textos populars que publicà en la col·lecció L'Estel. Però en tenim altres que no va publicar mai com la Comèdia nova en un acte Titulada EL VIRGO DE VICENTETA I L'ALCALDE DE FAVARA O EL PARLAR BÉ NO COSTA UN PATXO Escrita en vers i una poqueta brossa Per una MUSA més puta que les gallines Benimàmet, any 1845 (original per a la impremta)

*Avís al lector:
Si eres de mànegua estreta,
deixa't, lector, de raons*

*i avant no passes, punyeta!
Mira que esta comedieta
té un parell de pimentons.*

Persones que parlen - Persones que no parlen
El tio Collons - Un burro
La so Tomasa - El Donçainer
Pasqualo - Sent Roc
Vicenteta - El Pare Etern
L'Alcalde - Un titot
L'Alcaldesa - Dos o tres xiquets en camisola
El Fiel-de-fechos - i tots los veïns de Favara que no tinguen
I Qualsevol - massa quefer i vullguen acudir a la funció.
La cantada esta passa en el poble de Favara, en lo Reine de València. El teatre representa qualsevol cosa: una sala, un corral o una pallissa; i encara que siga un estable, no vol dir res. Serà de dia o de nit, lo que vullguen. A la dreta dels mirons, hi haurà un perol, i damunt, una coca fina, un breviari i una

peça de formatge. A l'altra part, es pot posar una tauleta coixa, i dalt, un violó, un bombo i qualsevol altre instrument de música. Si hi ha cadires, bé; si no n'hi ha, també: el que vulla, que s'assente en terra. En la part frontera, dos quadros penjats, la u del Pare Etern, i l'atre de Sent Roc; i en un raconet es pot penjar una gàbia paradora, en una cagarnera dins. Hi haurà també dos o tres que estiguen obertes i que córrega l'aire. Baix la taula del bombo, un titot; i per allí rodant, algun altre animalet de casa, encara que siga de deu arroves. Arreglat ja tot açò, encenes els cresolets, i després de pegar set o vuit trompades l'orquestra, puja amunt el teló i escomença la festa.

Escena primera

Ix el tio Collons rasant-se-los, i després de ben menejat l'all-i-oli, pren una llesca de formatge i un tros de coca fina, li'n tira una miqueta al titot i en lo bocí ple, diu:

Tio Collons: ¡Recontrafotre, que feta que m'ha passat esta nit!
tenint la dona en lo llit
m'he hagut de fer la punyeta!
Ès el cas que ella roncava,
siga dormint o desperta,
quan me s'ha posat molt erta
la cabota de la fava.
Jo, al vore que se m'empina,
li he pegat quatre calbots;
però en los caps de virots
esta és mala medicina,
perquè tot *viviente* sap
que al palpar-li la llorfora,
solta la fava la corfa
i es transforma luego en nap.
I com del meu nap la fulla
té tan males condicions,
als quatre o cinc refregons
m'ha deixat la mà a remulla.
Jo a la dona despertava
buscant-li a pressa la col,
al vore que al caragol
li anava caent la bava;
mes, pesa com un baül,
i per prompte que s'ha alçat
ja només li han aplegat
dos o tres esguits pel cul.
Açò li ha sabut molt mal,
perquè diu, i en fonament,
que per banda de ponent
no ve mai bon temporal;
i plora, pateja i gruny
fent-me pam i mig de morros,
i eixint-li dels ulls dos xorros
de llàgrimes com lo puny.
Jo la culpa no he tingut
de que el caliu se n'ixquera,
però la molt punyetera...

Escena segona

El tio Collons i la so Tomasa
Tomasa: Ara sí que m'has fotut!
¿Con que no eres tu el culpant
d'eixos tan traidors esguits,
quan casi totes les nits
m'equivoques el forat?
¿No tens la culpa, Collons,
de que ixca fora el caliu,
quant tenint la mà en lo niu
se'n volen els gafarrons?
No et veres en tals fracassos
ni se n'haguera eixit fora,
si no estigueres mitja hora
fregant-me el pardal pels nassos.
Sàpies tu que no dormia,
que escoltava ben desperta
en un pam d'orella oberta
tota aquella simfonia;
i quan ha tocat les quatre
el rellonge de Favara,
en los dos ulls de la cara
he vist que em furgaves l'atre
Tio Collons: No és, *pués*, molt que imprés
estiga allà en la impremta de Orga,
que: no hi ha dona que dormga
mentres li palpen la figa.
Tomasa: Molt temps fa ja que et conec
que no són sants els teus fins,
perquè mai m'ho poses dins

sinó a punt de pendre el reg.
I lo que a mi em debarata
en eixes accions infames:
que em regues les lligacames
per regar-me la tomata.
Més, ja no aguante l'ancolla!
Fóra les punyeteries!
Que els naps i les xirivies
els cria Déu per a l'olla.
No em duràs més a remolc,
i sàpia el tio Collons
que no sofríx més regons
que aquells que vinguen pel solc.
Tio Collons: Aqueta't un poc, Tomasa,
i tapa't eixes mamelles...
Tomasa: Faré lo que vullga d'elles, (*traent-se les cap a fora*)
que ningú mana en ma casa.
I ja que tu a mi no em fots,
si em passa pel cap, al punt
em pose cul per amunt
amostrant la còfia a tots. (*Se'n va... a la punyeta*)
Tio Collons: Pués ja que tan fort ho has pres
i tot lo que tens és meu,
jo jure per esta creu,
no fer-t'ho sinó pel ces.
El tio Collons se'n va també cap al mateix
puesto que sa muller, però a l'eixir-se'n,
calent de cap, entropessa de nassos en la
tauleta de la solfa, cau el bombo, trenca el
perol i mata el titot.
MUTACIÓ
El teatre representa ara un tros de carrer o
de plaça. Apareix Vicenteta (la del Virgo),
tota desmamelucada i en les trenes penjant,
sentada en lo banquet de la porta de sa casa,
molt trista i pensativa. I després d'un rato
de silenci, s'alça dreta, i en un to molt senti-
mental, com si tinguera raó, diu la següent
relacioneta:
Escena tercera
Vicenteta: Deixeu, cel, que apurar vullga
encara que lleig estiga:
¿Per què m'hau donat la figa
si no tinc qui me la cullga?
La sang és precís que em bullga,
quan contemple una miqueta
que la gran i la xiqueta,
tenen el fotre per llei.
¿I jo no tinc més remei
que fer-me la punyeta! ...

b) Edició en castellà del “Questionario
Linguistico Ideográfico (Pictorial Linguistic
Interview Manual, PLIM)
Quan va visitar Estats Units l'any 1951 per a
arreglar els materials de l'ALPI de mans
de Navarro Tomás i de rebre instruccions
per a la seua edició va conèixer la metodo-
logia de Sapon i la va traduir al castellà per
a ell. Posteriorment el mètode Sapon va ser
usat per a les enquestes de l'ALDC dirigit
per Badia i Margarit l'any 1965. En transcripció
un trosset:
“Questionario Linguistico Ideográfico
(Pictorial Linguistic Interview Manual,
PLIM)
por Stanley M. Sapon

American Library of recorded Dialect
Studies

The Ohio State University

Columbine, Ohio, 1957

Gratitud a Tomás Navarro.

La realización de cualquier esfuerzo, aun-
que sea modesto, es forzosamente resultado
de la colaboración y asistencia de varias
personas. En este caso deben formularse
especialmente dos testimonios de gratitud:
1ª a los miembros de las dos asambleas de la
Modern Language Association sobre pro-
blemas de recolección de materiales dialect-
ales, cuyo concurso y entusiasmo ha con-
tribuido a la preparación de este Manual; 2º
a la Graduate School de la Ohio State
University, por la provisión de los fondos
que han hecho posible esta publicación.

...

Se siente que la consecución de estos tres
objetivos presentaría varias ventajas inme-
diatas:

1) La iniciación de un corpus de materiales
que permitiría una comparación real entre
los hallazgos de los investigadores futuros.
2) La adquisición de materiales sin laborar,
permanentemente a disposición de los lin-
güistas que podrían ser empleados para
ejercitar a los estudiantes, familiarizar a los
investigadores con un dialecto específico
antes de empezar a trabajar sobre el terreno
y la ventaja más efectiva e importante de
permitir que el resultado de un penoso
esfuerzo individual pueda ser explotado
plenamente siendo sometido a diversas cla-
ses de análisis aparte del aspecto que mere-
ció el inmediato interés del colector origi-
nal, así por ejemplo los materiales recogidos
por un investigador de la fonética pueden
ser estudiados por otros preocupados por el
léxico, la sintaxis, la estilística o también ser
analizados desde el punto de vista psicoló-
gico o antropológico-cultural”.

c) Un buidatge complet del lèxic de Jaume
Roig, de mots i refranys (capsa 578). Per
exemple: “Cap nora se'n recorda de quan
era nora”

d) Una llibre de refranys (capsa 16) per
temes. En té arreplegats milers. Per exemple:
“A on tingues obligació, posa l'afició”
(Alberola, 7)

A gràcies de cries i cant de pardal mai no
convides que et faran quedar mal” Kleyber
66, Alber 6

Si la xica no t'agrada no li faces albada”
Martí Gadea, Voc 176 i DCVB, I, 195

A burro gemecador, carrega-lo sense por”
(Alb 2)

A Deu guanya per amic qui perdona a l'e-
nemic” Alb 4, Kleyber 204.

e) Materials de toponímia amb etimologies
(capsa 6), que he estudiat en “Els valencians
de l'Onomasticon Cataloniae: Sanchis
Guarner i Josep Giner”, en Actes del XXXII
Col·loqui de la Societat d'Onomàstica,
Algemesí, en premsa (mireu també Cortés,
p.146, nota 31).

f) Material de cançons populars valencianes per a fer-ne un llibre. Per exemple va buidar articles com El testament d'Amèlia, tret de Taula Lletres Valencianes, 1930, nº 30 (de Cocentaina) Ensisam, 469
Just Sansalvador i Cortés, Cançoner Popular de Catalunya, III. Valencia Atracción, abril 1947, nº 147: Cançons de Cullera BSCC, VII, 264: B. Artola Folies, en Val Atracción, octubre 1949. Per exemple, transcriuré unes cançons de llaurar:
“Més avall d'Atzeneta
tinc una rella,
i per por de cremar-me
no vaig per ella;
més avall d'Atzeneta
tinc un forcat,
per/en anar i agarrar-lo
ja m'ha cremat” (Carrícola, CMFV, 12, 61).

g) Hi ha una caixa de cognoms sense estudiar. No sé si seria els que utilitzaria per a preparar la conferència: “Los apellidos valencianos” que dictà el dia 27 d'abril de 1954 organitzada per la Institució Alfons el Magnànim, en un cicle on també participaren Arnold Steiger, Rafael Ferreres i Germà Colón qui parlà de “La lengua literaria y la difusión del vocabulario”.

h) Un llibre de l'any 1962 sobre *Prosistas universitaris valencians*, paral·lel al llibre que publicà sobre *Poetes universitaris valencians* del mateix any, llibre estudiat per mi l'any 2002 en “Manuel Sanchis Guarner. Editor dels Prosistas Universitaris Valencians (1962), en *Almaig*, 18, Ontinyent, ps. 112-120. N'afegiré una mostra nova:

“La PRIMERA AMBAIXADA VENUSITA,
Eugeni Boscà

Una volta exposat el seu pla, el president de la Comissió de Relacions Interplanetàries de Venus, demanà opinions en pro o en contra. U dels membres, en el llenguatge sintètic dels venusites, els quals (també s'ajuden correntment de la telepatia) per comunicar-se, especialment les emocions i els sentiments, solen també ajudar-se de la telepatia, digué:

-No estic molt segur de l'efectivitat del teu pla. Hem de tenir en compte/tenint en compte la mentalitat recelosa/desconfiada dels terrícoles. Les seues actituds egoistes es basen/basades en unes necessitats físiques que, a través del temps han hagut de desenvolupar/tingut que, per mantenir/mantindre el seu dret a la/el dret a la vida/supervivència, -/l'existència d'uns mecanismes defensius i d'atac. Tot açò agreujat per posicions d'enveja, -/de zels, de covardia, etc. Crec que caldria/deuriem esperar uns anys més, fins que els terrícoles/terrestres hagen pogut desenrotllar/desenvolupar unes condicions més escaients per a l'establiment/des del punt de mira de d'unes correctes relacions humanes. Per exemple, un bon símptoma seria si els terrícoles arribaven a una situació general de raó, i no de força

com l'actual/és el cas, que els permetés d'assolir el/permitrà reeixir en un pla de desarmament mundial.

Aleshores crec jo, sí que seria assenyat/sensat de posar en pràctica el pla exposat/-, però actualment considere que fracassaria i seria/seria un fracàs i un niu de contradiccions i fins i tot de pànic. ¿Com reaccionarien els terrícoles/Imagineu-vos els terrestres que són tan emotius, tan donats a l'hissterisme, amb tan/que hi tenen tan poc domini/control de les passions, -/imagineu-vos dic, si un bon dia arribaven a la Terra dues o tres aeronaus nostres amb un grup de terrícoles que deien haver/dient que havien fet un curset al planeta Venus i que eren portadors d'un missatge nostre de pau i de bona voluntat? La primera reacció dels terrícoles d'allà baix seria d'estupor, la segona de recel i la tercera defensiva. Les nostres aeronaus serien confiscades; els expedicionaris/els pobres terrestres sotmesos a extenuants interrogatoris/vigilància, serien a la fi reclosos en un manicomi, que amb el temps, tot quedaria oblidat gràcies al treball de les forces polítiques i econòmiques/certs grups dirigents que representen en el poder, que/les quals no veurien amb bons ulls l'establiment de relacions amb nosaltres, -/amb un planeta on/que ja fa anys -/que acabaren -/amb la policia, l'exèrcit, els prejudicis racials, -/amb les diferències econòmiques i -/amb els privilegis -/d'uns pocs; un planeta com el nostre on no poden existir grups explotadors de la debilitat i la ignorància dels altres/on no hi ha lloc per a l'egoisme, on la intel·ligència està sempre al servei de tots i mai no/no mai és usada per a subjugar ningú/o per esclavitzar. Aquells grups de dirigents terrícoles destruïren els nostres films i els nostres gràfics i documents per tal que/a la fi de que ningú no/ pogués entrar en contacte amb nosaltres
Un altre membre de la comissió, després de somriure i de telepatitzar un sentiment de comprensió, de bona voluntat vers el seu company manifesta/diu -/traduït al nostre idioma”

...

Afegisc una mostra de canvis significatius de Sanchis:
el que/això que
terrestres/terrícoles
tots/tothomque
hi ha risc/del risc
escrits/expressats
diu/proposa
per preparar-los/per tal de preparar-los
vindre/venir
successos/esdeveniments
avançat vers/evolucionat cap a
es va /hom va
fet/esdeveniment
fet/succés
tribulós món/atribulat món
es passaren instruccions/en foren transmeses les instruccions
entren o surten/hi entren o surten
que venen/provinents
les teues inclinacions/les preferències

acudix/vine
portarà mar endins/durà mar endins
emoció/sobresalt
però repentinament/de sobte, però
qualcom estranyada/una mica estranyada
s'apropava/s'acostava
a l'espatla/al darrere
s'hi atansà/s'aproximava
on estem nosaltres/on serem nosaltres
per la que entra/per on entra
estropear res/fer malbé
tenen que/han de
entorpir/dificultar
que a saber/que potser
llurs cases/les seues
passat a/esdevingut a
total que mentre/en l'endemig
al principi/de primer antuvi
de veres/ veritat
estallar/esclatar
quant abans/com més prompte
mantindre/mantenir
permetreu/permetiu
a tot lo bo, a tot lo bell, a tot lo just/-
aterrits/aterroritzats
a lo viu/molt efectista
passava/s'esdevenia
invadia/envaïa
deien/titulaven
encaixava/impossibilitaria
en la pràctica/per experiència
que en total/inclosos en aquell
gents/persones
egoista/immobilista
espurna d'humanisme/espurna d'humanitat
havia en/bategava dins
... (20-setembre-1964)

i) “El castellano en Gandia y sus huellas en el habla local. Entre altres capítols parla de:

a) La familia y la lengua valenciana...
b) El valenciano de Gandia. Escritores. Lecturas. Lengua. Gramática y criterios de corrección
Conclusiones:
La fonética
El voabulario
La frase y sus enlaces
Conclusión final.

2.- *La participació de Sanchis Guarner en la normativa*: Sanchis Guarner és el màxim filòleg valencià i defensor juntament amb Francesc de Borja Moll de la doctrina del policentrisme convergent sempre amb el suport de Coromines (per exemple, carta de Sanchis a Coromines: València, a 16 de maig de 1960 i Coromines a Sanchis, Barcelona, 21-7-1962 (*Correspondència entre Joan Coromines i Manuel Sanchis Guarner*, en premsa), o de Coromines a Moll del dia 15 de novembre de 1961, p. 364 (en *Epistolari Joan Coromines-Francesc de Borja Moll*, en Fundació Pere Coromines, 2000).

Per això Joan Coromines va proposar reiteradament la seua entrada com a membre de l'IEC, cosa que va obtenir per fi el 17 de març de 1961. La secció Filològica demanava a ell i a Moll els mots literaris de València i Mallorca, una part de les quals seran acceptats (un exemple el tenim en la carta que envia a Aramon el 15 de gener de 1962 (Cortés, p. 235). Eixa preocupació la va tindre ja des d'abans de ser membre de l'IEC, com demostra la redacció de la llista de variants valencianes al Diccionari Fabra de 1932, que vaig publicar en Casanova, 1996, p.97-101¹⁰, on Sanchis Guarner es feia eco d'una absència sentida per tots els valencians: la manca dels diccionaris i gramàtiques de Fabra d'una sèrie de formes tradicionals valencianes que per desconexença o voluntat no eren considerades literàries o normatives.

Com a defensor i amant de la llengua, Sanchis reclamava un tracte d'igual per al valencià, és a dir, la inclusió d'estes formes en el català literari i estàndard, sabedor que només des de l'aproximació a la llengua del poble s'aconseguiria l'adhesió d'aquest i la identificació del català i del valencià.

Ara, volia reproduir alguns exemples del procés d'ampliació del Diccionari Fabra que va portar endavant l'IEC a primeries dels anys 1960, on Sanchis va participar. El material es troba en la Biblioteca Valenciana, fons MSG 371-385. Es tracta d'un conjunt solt incomplet i desordenat de papers a mà i a màquina sobre unes consultes de l'IEC a Sanchis —també a Moll— sobre mots valencians proposats per Coromines per a la seua inclusió dins de la nova edició del Diccionari Fabra: Allí trobem des de la concepció de Sanchis fins a propostes concretes¹¹:

10. Vegeu Emili Casanova, "Una obreta inèdita de Manuel Sanchis Guarner de 1949: una llista de variants valencianes al Diccionari Fabra de 1932", en *Almaig*, 12, 1996, ps. 97-101.

11. La seua presència a l'IEC va ser molt important per al valencià i molt estimada per tots. Ell era l'autoritat i l'enllaç lingüístic entre València i Catalunya, i gràcies a ell l'IEC tenia una completa informació del procés de recuperació lingüística o revalencianització. Per exemple, l'any 1979 (arxiu de l'IEC, informe de 31-X-1979), un acadèmic informa a l'IEC que "el grup Xavier Casp s'ha apoderat del Rat Penat i n'ha expulsat la seva Junta, la mateixa que abans havia expulsat en Sanchis Guarner. Aquesta és la mala notícia, però hi ha una de bona molt positiva. En Sanchis ha estat nomenat catedràtic numerari de llengua i Literatura Valenciana. Ha estat creat a la Universitat un Institut Universitari de Filologia Valenciana, que serà presidit per en Sanchis. Administrarà aquest Institut un Patronat, el qual hi aportarà cabals. L'Institut compta amb 10 membres assessors (cinc de Llengua i cinc de Literatura),

els quals junt amb el seu President orientaran i cooperaran a les seves activitats.

Els assessors filòlegs són: Germà Colon, Ferrando, Conejero (sic), Muntaner, Alpera i Pitarch.

Els assessors literaris: Fuster, Estellés, Valor, Joan Valls i Rodríguez Bernabeu.

Creu Sanchis que aquest Institut farà tasca constructiva i demana als catalans que hi cooperin.

L'Institut de Cultura Valenciana no és altra cosa que la reestructuració del "Centro de Cultura Valenciana" duta a terme pel grup que mou Xavier Casp.

Sanchis Guarner creu que una intervenció pública catalana en aquests afers fóra contraproduent, perquè encara encendria més les posicions. Sanchis ha insistit en recomanar als catalans que frenin els radicalismes, el resultat immediat dels quals és suscitar-ne d'altres en sentit contrari al País Valencià. He tret la impressió que té molta confiança en l'Institut que ara s'ha creat".

I a la seua mort se li fa un homenatge, on el parlament és un resum de la seua vida i obra. Entre altres aspectes destaquen els següents:

"Si normalment ja produeix tristesa parlar de la mort d'un col·lega, les circumstàncies tràgiques de la mort de MSG i el seu paper fonamental al País Valencià com a defensor irreductible, però dialogant, de la unitat de la llengua catalana contribueixen a augmentar el sentiment per la seva mort i a fer més anguniosa la constatació del buit que ens deixa la seva absència.

Contribueixen també, és clar, a subratllar l'exemplaritat de la seva vida que consistí, durant els anys de maduresa, en un combat esgotador en el qual no es rendí mai. L'IEC, en rendir aquest homenatge pòstum a l'il·lustre home de ciència valencià, reconeix en la seva figura les característiques que han distingit els més representatius dels seus membres: la competència científica, la constància i la feina de cada dia, la fidelitat a la cultura nacional, l'obertura a les altres cultures.

Orfe de pare als 4 anys i de mare als 11, el seu oncle el canonge Josep Sanchis Sivera té cura de la seva educació i li ensenya "d'estimar com cal, les manifestacions de l'esperit de València" com escrigué a la dedicatòria de la Gramàtica Valenciana, l'any 1950.

...

a) **Diu Sanchis:**

Des dels inicis de la Renaixença hom ha reclamat sovint un guiatge per als problemes que l'ús de la nostra llengua suscita. La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, actuant com a Acadèmia de la Llengua, ha tingut cura, des de la seva creació, l'any 1911, de la fixació ortogràfica i gramatical i de la depuració de la llengua literària, i a ella no han deixat mai d'acudir les persones àvides d'aquell guiatge.

Actualment —malgrat que fets recents hagin pogut motivar una pertorbació en l'aprenentatge de la llengua per part de les generacions joves— els qui s'interessen per la coneixença d'aquella compten amb instruments que poden il·lustrar-los i ajudar-los amb eficàcia; en primer lloc, l'obra gramatical i el diccionari de Pompeu Fabra, així com les seves Converses Filològiques, que constitueixen la base més àmplia i segura per a parlar i escriure correctament; d'altra banda, diversos llibres de caràcter pràctic, del mateix Fabra, de Jeroni Marvà i d'altres.

Amb tot, existeixen alguns punts concrets que caldrà precisar i en algun cas completar //corregeix: qüestions no previstes en aquests llibres les quals caldrà precisar i aclarir/ o /certs punts concrets que caldrà precisar i en algun cas si convé rectificar. D'altra banda, molt més sovint encara/

I encara, la ràpida evolució de la vida actual obliga a la revisió de bona part dels mots tècnics i a la incorporació de nou vocabulari i el Diccionari Fabra, doncs, que l'Institut considera que fa autoritat, haurà d'ésser completat amb els neologismes de la ciència i de la tècnica dels darrers decennis i amb alguns mots d'ús corrent que hi manquen. És un fet també que els escriptors baleàrics, valencians i rossellonesos usen formes peculiars i lèxic particular d'aquestes regions del nostre domini lingüístic que caldrà recollir en el diccionari a mesura que aquells mots i aquelles formes van conquistant un lloc dins la llengua literària.

Totes aquestes qüestions són preses en consideració en el treball de la SF, la qual pel que concerneix al vocabulari tècnic i científic, és assessorada per corporacions competents i per destacats especialistes. Altres tasques lexicogràfiques que reclamen l'atenció de la dita secció són el nomenclàtor de municipis i agregats de les terres catalanes i el santoral en català. En un altre orde, la reclama també la correcció de la llengua parlada, en la qual és visible un retrocés en els nostres dies.

La SF de l'Institut, doncs, es considera/considerant-se/ en el deure de tenir contacte amb el públic, de resoldre dubtes i de mantenir, completar i millorar tant com es pugui/en el possible/ l'obra fins ara realitzada, anirà donant a conèixer en altres notes els fruits de tot aquest treball (fins ací a màquina)(des d'ací, afegit per la seua mà) però ni la secció té plena consciència d'aquest deure (tatxat).

Li escau també de recordar el públic que el bé de la nostra llengua literària (tatxat) exigeix dels escriptors i correctors que s'abstinguin de propagar solucions personals i de prendre iniciatives a qüestions concretes.

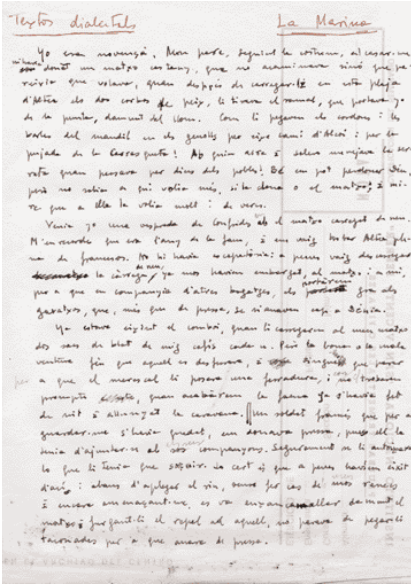
El 1974 Sanchis Guarner va rebre el premi d'Honor de les Lletres catalanes. En agrair la glossa, digué uns mots que em sembla que expliquen prou bé per quina raó l'ofensiva contra la nostra cultura al P. V., vinguda dels nuclis més reaccionaris i més antidemocràtics de l'Estat, el va escollir com a blanc dels seus atacs per mitjà d'insults, de mentides, de travetes de tota mena, de bombes, fins que el cor d'aquell home bo i dreturer, no pogué resistir més. Em sembla que tancar amb les seves pròpies paraules, serà fer-li el més honest homenatge. El maig de 1974 Manuel Sanchis Guarner digué, al Palau de la Música Catalana:

“L'amic Jordi Carbonell ha tingut a bé fer una biografia tan cordial com exhaustiva de les meves activitats, tan exhaustiva que avui n'ha sortit a relluir algun capítol que

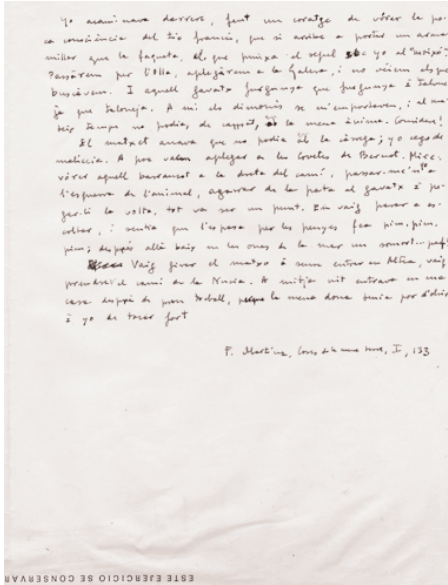
teníem ben amagat. Però malgrat la intensitat dels elogis que ha volgut dedicar-me, jo no sóc tan vanitos que no sàpia distingir en aquest guardó, el millor guardó que he rebut i rebré mai a la meua vida i al qual mai no havia gosat aspirar, al premi d'Honor de les Lletres Catalanes, jo no sóc tan vanitos que no sàpia distingir què hi ha en aquest guardó de premi a Sanchis Guarner i de premi a un valencià. Jo sé que heu volgut premiar l'esforç que estem fent ara uns quants estudiosos i escriptors valencians, i l'accepto molt honrat, però amb la consciència de no merèixer-lo. L'únic que m'heu pogut premiar no és la vàlua dels meus treballs, sinó la meua constància, la meua perseverància, potser diria fins i tot la meua contumàcia. I això sí: us ho prometo a tots que seguiré essent con-

tumaç. Espero que no es tornaran a repetir els mals dies, però, sempre, sempre, continuaré en la lluita, en la línia combatent per aquesta comunitat nostra. Nosaltres, els Països Catalans no som un poble molt important en el concert de la humanitat pel que fa a les nostres dimensions. Però tampoc no hi som cap poble insignificant i el pes de la nostra cultura dependrà del nostre esforç col·lectiu. I tot i que sé que ara no està de moda el llatí, posaré fi a aquets mots de gràcies amb aquells de Sèneca: “Nemo patriam quia magna est amat, sed quia sua”. “Ningú estima la seva pàtria perquè és gran, sinó perquè és seva”.

Els qui volen anorrear la nostra pàtria han fet tot el possible per tal d'anorrear Manuel Sanchis Guarner. Però contra llurs atacs, la seva obra resta”.

Manuscrits de Sanchis preparats per a la impremta.

L'IEC anirà donant a conèixer en altres notes els fruits d'aquest treball que reprengué fa anys i ha intensificat darrerament

(arxiu BV, MSG, 371: sense any, data ni firma, però lletra a mà de SG. Desconeixem si la va enviar a Aramon o no).

b) Llista de mots que Coromines envia a Sanchis Guarner:

Aladre m. Arada

Corfa f. Clova; closca/Pèls de certs fruits, del formatge, etc/Crosta del pa, de les nafres/Escorça

Llavador m. Safareig

Naia f. Galería o passadís, esp. els coberts de porxos en certs tipus d'edifici /Mirador, tribuna.

Brull m. Mató, recuit

Porrat m. Mena de fir, en especial la que se celebra anyalment en un poble o vora un santuari, amb ocasió de certes festes religioses i destinada a vendre-hi llepolies i mercaderies de poc preu.

Xàquera f. Espècie de dansa popular valenciana de caràcter cerimoniós i solemne; la música el so de la qual es balla.

Torrar... -darrere *café*: /Coure a la brasa, carn, etc

Xulla f. Costella de moltó, cabrit, bou o porc, cuinada.

Fardatxo m. Llangardaix

Alacrà m. Escorpí

Tupar v tr. Pegar, batre

Tomar (com un article diferent del que ja figura en el dicc.: l'etimologia sembla ésser, en el fons, una altra) v tr. Fer caure, enderrocar (no ho crec necessari, encara que podria dur l'abreviatura bal.)

Compatir v. tr. Compadir

Possessió... (afeg. Al final); esp. heretat, propietat rústica.

Pesadura f. Ocupació llarga, tediosa, pesada.

Calça (darrere obs., afegir: i regional)

Jugueta f. Joguina

Doi m. Disbarat, bestiesa.

Carnús (afeg. final): //Persona de mals costums, deixada, fastigosa.

Bogar v. tr. Adobar, femar.

Borratxa f. Botella de cuiro

Ribera (afeg final:- //Vall, esp, la d'un riu que anomenem.

Petjapapers m. Objecte pesant que s'usa, posant-lo damunt uns papers, per impedir que caiguin o el vent se'ls endugui.

Avenc -afeg: -de direcció quasi vertical o molt inclinada.

Farelló (Canviar la definició per la següent) -Roca alta que sorgeix de dins la mar, més o menys apartada de la costa.

Teginat (afeg. al final) //Sostre, trespol. (No cal posar-hi abreviatures; en aquest i d'altres casos el fet de no haver adoptat l'abreviatura regt. 'regionalment' —que en aquesta forma no es confondria amb res— ens impedeix de posar-hi cap qualificació, car hauria de dir: val, bal, tort, etc; ço que no és raonable; d'altra banda en aquest cas no cal).

Les altres novetats adoptades a proposta meua no necessiten redacció.

Joan Coromines

c) I altres de Coromines com:

Basquetbol m Espècie de joc en què actuen dos equips cada un dels quals procura fer entrar una pilota dins una espècie de panera penjada en la part alta d'una paret i defensada per l'equip contrari.

Beisbol —Espècie de joc de pilota que recorda el futbol, en el qual els jugadors ocupen posicions en relació amb certs punts, anomenats base, marcats a terra.

Isòtop m. Cada una de les dues o més espècies del mateix cos simple que es comporten químicament d'una manera idèntica o molt semblant i tenen el mateix pes atòmic però una massa atòmica distinta i un comportament diferent en certes transformacions físiques.

Pantalla f. Pàmpol de certes menes de llum. //Superfície consistent en una cortina, llenç, paret, etc damunt la qual es projecta una imatge, tal com una fotografia, dibuix o pel·lícula cinematogràfica, per mitjà d'una llanterna, d'un projector cinematogràfic o d'un altre aparell semblant. //Conjunt de pel·lícules cinematogràfiques, el cinema com a art. //Superfície metàl·lica per a defensar contra el foc o una forta reverberació. //Part d'un instrument o aparell destinada a impedir que certs agents físics (òptics, elèctrics, magnètics, etc) afectin objectes que convé sostraure a llur acció.

d) Comentari de Moll al Projecte de full 2

A) Incorporació de mots nous

Molt conforme en l'acceptació i definició proposada dels mots *bogar*, *borratxa*, *brull*, *deuteri*, *doi*, *fondo*, *juvenil*, *petjapapers*, *porrat*, *relat*, *tupar* i *xàquera*.

Molt d'acord també en l'acceptació de *basquetbol*, *beisbol* i *isòtop*, dels quals no figura definició en el projecte, però cal suposar que tindreu ocasió de posar-la oportunament assessorats per la Secció de Ciències.

Sobre els altres mots m'ocorren aquestes observacions:

Cloïssa. M'estranya que en els materials del DCVB no figuri aquest mot amb l'accepció que li atribuïu. Suposo que teniu la certesa de la seva realitat. El que cal rectificar és el nom del gènere zoològic, que no és *Tabes*, sinó *Tapes*.

Sanchis Guarner descansant en un Congrés de Filologia.

Naia. Em sembla vaga la definició “galeria o passadís, esp. els coberts de porxos en certs tipus d’edificació”. Per aquests mots sembla resultar que una naia és qualsevol galeria o passadís, però que es diu més sovint dels passadissos coberts de porxos en certs tipus d’edifici (detall massa ambigu o obscur). Crec que a part d’accepcions secundàries, les vertaderes definicions són les que en el DCVB porten els nº 1 i 2: “Passadís porticat” i “Replà llarg que va des de l’escaló més alt d’una escala fins al portal, formant com una galeria”.

Pantalla. En el projecte va sense definició. Proposo que es comprovi l’exactitud de les quatre accepcions que en dono en el DCVB:

B) Modificació d’articles.

Ben d’acord sobre els mots *avenc*, *avorriment*, *avorrir*, *jovenívol*, *possessió*.

Algunes observacions sobre els següents:

Almeja. Article a suprimir ineludiblement. Si acceptem aquest mot en el diccionari normatiu, ja podem admetre qualsevol castellanisme, perquè no n’hi haurà cap de tan escandalós. Supose que els que hi diuen almeja ho pronuncien amb *j* castellana. És possible admetre un mot amb tal so, inexistent en el sistema fonètic català? Si l’admetem, caldrà admetre *juerga*, *entonces* amb *c* castellana, *ojalà*, etc, que són mots molt més estesos en català que *almeja*. El vertader mot per a dir ‘almeja’ en català és *copinya*.

Teginat. Crec que no convé donar com a sinònims de teginat els mots sostre i trespol, encara que ho són, per l’ambigüetat que això pot produir car hi ha llocs on sostre és el contrari de trespol (el primer significat “plafond” i el segon “plancher”).

Xulla. Crec que cal suprimir l’accepció “greix de porc”, que té l’inconvenient de confondre’s amb el saïm o sagí, cosa ben distinta de la xulla.

C) Canvis de grafia:

Molt d’acord que s’adopti la grafia *esnob*, per exactitud fonètica i per evitar l’anomalia que presentava en anar combinat amb l’article: l’snob.

e) Aramon demana l'opinió de Sanchis:

Ms 376 “Sr. Sanchis: Revisa-hi si et plau, i esmena’n les errades i completa-ho” (Aramon)
accelerador
alacrà, m. Escorpí
alfaquí m. i f. Intèrpret i definidor de la llei islàmica
aliacrà, m. Icterícia
calçat
calçotada
dictàfon
emparedat
empitada, f. Tirapits
entrepà ‘badall, acc 2 (afegida per Sanchis)
eslip
fardatxo, m. Llangardaix (reg)
hui ‘avui (reg)
magnetòfon
microsolc
mossàrab
muladí
orló
porrat, m. Petita fira, principalment de llepolies o que se celebra en determinades diades tradicionals en localitats valencianes.
romesco
tirapits, m. Trajecte costerut, pujada tirosa que troba un vianant en el seu camí.
Tirós, -osa, adj. ‘Brusc i costerut, que fa esbufegar, aplicat a les pujades, estiregallós, etc.’

f) (Ms 373). Afig Sanchis:

Entrepà, m. ‘badall, acc 2ª
Valí ‘governador d’una ciutat o d’una demarcació sarraïna’
Nyora, f. pebrina (reg)
Vitet, m. ‘pebrina (reg)
Muladí, m i f ‘Dit de l’hispanogot que renega del cristianisme i es fa musulmà
Mudèjar, adj Propi dels moros que habitaven als regnes cristians després de la Reconquesta.
I (Ms 377) la definició de *porrat* m. ‘petita fira, principalment de llepolies, que se celebra en determinades diades
Valí, m. ‘Governador d’una ciutat o demarcació sarraïna
“Muladí, m i f. Dit de l’hispano-got de nissaga convertit a la religió mahometana durant la dominació àrab d’Espanya.
Valí, m. Governador d’una província musulmana
Faquí, m. Mena de clergue musulmà definidor de la llei del Corà. //Bastaix, camàlic
“En la definició de muladí he tingut present la del seu antònim “mossàrab” que dona el Dicc. Fabra.
No considere acceptable la distinció entre “faquí” limitat a l’accepció secundària de “bastaix”, i “alfaquí” que fan els diccionaris castellans; els nostres arabismes tot sovint no duen l’article aràbic: *carxofa*, *cotó*, *quitrà*, *tramús*, *garrofa*, *magatzen*”

g) “Acords admesos per la Secció Filològica sobre temes lingüístics en la sessió de 28 octubre 1961:

Foren examinades les definicions presentades pel Sr. Coromines dels mots que ell proposà d’ésser incorporats al Diccionari. S’acceptaren sense esmena les següents:

Paratge de la Vall d'Albaida.

Xàquera, f. Dansa popular valenciana de caràcter cerimoniós i solemne; la música el so de la qual és bella
Petjapapers m. Objecte pesant que s'usa, posant-lo damunt d'uns papers per impedir que caiguin o el vent se'ls endugui.

Avenc Afegir a la definició del Diccionari les paraules: “de direcció quasi vertical o molt inclinada”.

Teginat. Afegir al final: “Sostre, trespol”.

Foren acceptades amb les addicions o esmenes que s'indiquen a continuació les següents paraules:

Corfa: afegint-hi: “val”.

Naia, suprimint “mirador, tribuna”, segons proposa el Sr. Sanchis.

Brull afegint-hi “val.”

Porrat. Quedarà redactat així: 1. Menja de cigrons torrats com a llepolia. 2... (La resta de la definició Coromines). Al final s'hi afegirà “val”.

Xulla. S'hi afegeix a proposta del Sr. Moll: 1. Cansalada. 2... “(la definició del Sr. Coromines. Al final d'aquesta segona accepció es posarà “val”.

Fardatxo. S'hi afegirà “val”

Tupar. S'hi afegirà “mall”.

Tomar. S'hi afegirà “dial.”

Compatir. S'hi afegirà “reg”.

Possessió. L'addició del Sr. Coromines es redactarà així: “propietat rústica amb masia. Mall”.

Calça: Es treu “obs” i es posa reg.

Doi. Es suprimeix “bestiesa” i s'afegeix “mall”.

Bogar. S'hi afegeix “occid”.

Borratxa. S'hi afegeix “ross”.

Es rebutja d'addició proposada pel Sr. Coromines al mot *torrar* per considerar que va implícita a la definició del Diccionari.

Queden pendent d'ulterior estudi els següents mots:

Llavador. Subjecte a la revisió del mot safareig.

Alacrà. Fins que el sr. Sanchis hagi informat sobre la grafia *alacrià* (sic: deu voler dir aliacrà), que creu preferible a la proposada”.

Pesadura. Fins que el Sr. Moll aporti més dades.
Jugueta: Fins resoldre alguns dubtes sobre la seua grafia.
Carnús. Cal completar la informació sobre aquest mot.
Ribera. Cal completar informació.
Faralló. S'accepta la posposició Coromines, però s'ajorna prendre acord sobre la supressió de la definició Fabra, fins tenir les dades que ofereixen els srs. Casacuberta i Foix.
Canvis en la redacció del full 2 proposades en la sessió del 20-VII-62.
Per unanimitat:
Redactar Incorporació de mots (no de nous mots)
Borratxa f. Botella de cuiro, o carbassa, per a vi.
Cloïssa (=cast almeja), f. etc
Afegir: avorrició f. Aversió, odi. Tenir avorrició a una persona, a una cosa. Agafar avorrició.
Avorrimet.m. Tedi. Aversió, odi.
Avorrir. Suprimir l'errada: v. intr.
Jovenívol. Canviar l'exemple: Un vell d'esperit jovenívol.
Introduir la part final amb: Quant a qüestions gramaticals, la S.F. ha pres els següents acords, etc.
Ampliar: en -em i -eu del present d'indicatiu dels verbs de la 1ª conj... Imperfet de subjuntiu també dels verbs de la 1ª conj.
Per majoria:
Suprimir les indicacions locals de borratxa, brull, doi, possessió.
Redactar: Relat, m. Relació de fets reals o imaginats; efecte de relatar.
Passa a full 3 porrat que cal revisar.

h) Institut d'Estudis Catalans

Secció Filològica
La Secció Filològica de l'Institut ha acordat les següents addicions i modificacions al "Diccionari General" de Pompeu Fabra.
Incorporació de mots (No transcriu la definició dels mots que la porten):
Alabança
Alabar
Basquetbol
Beisbol
Compatir
Corfa
Deuteri
Exfoliable
Fisió
Físsil
Isòtop
Jugueta
Moreno
Pesadura
Romesco
Tomar
Tupar
Modificació d'articles:
Branc. Afegir: 2. Camí, sèquia, serra, etc que arrenca d'un de principal.
Calça f. Mitja (reg)

Catarro m. Tos seca i sufocant freqüent en els infants

Distenta f. Catarro

Faralló, no *farelló* m. Roca alta que sorgeix de dins la mar, més o menys apartada de la costa.

Ferí, -ina, adj. Pertanyent a la feta; que en té les propietats Tosferina, catarro.

Fusió. Afegir: Fusió nuclear...

Ramal m. 1. Tros de corda lligat al musell, a les morralles, d'una bèstia, per a menar-la. 2. Branc

Canvis de forma:

Cosac, en lloc de cossac.

Estupefaent, en lloc d'estupefacient.

Fosfè, en lloc de fosfèn.

Lantà, en lloc de lantan.

Correcció d'errades tipogràfiques del suplement

Bocafi, -ina, en lloc de bocati, -ina.

Fustegal, en lloc de fusegal".

6.- *Conclusions:*

Crec que estos textos que reproduïsc ací ens eixamplen la visió i la valoració de Sanchis Guarnier, un home que es preocupà de la història de la llengua, de la normativa, de conèixer i fer conèixer el país, de salvaguardar materials populars, d'intentar explicar tots els aspectes i particularitats culturals i etno-gràfiques dels valencians, de vehicular textos sedassats i corregits, de posar la ploma anònimament en servici dels polítics. En suma, un Sanchis combatiu i divulgador de la cultura valenciana tot intentant amb el seu exemple i faena conscienciar i motivar els seus païsans. Crec que 25 anys després de la seua mort la seua llavor ha fructificat i encara que amb molts entrebancs i dificultats s'escampa i arrela per totes les terres valencianes, indici del futur que ell volia: "els valencians han de poder viure en valencià, des del respecte a les altres cultures, llengües i persones però fermes intentant convèncer de la bondat del valencià i de la recuperació d'un poble desmemoriat i desorientat".